

Konkurssilain tarkistaminen

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Konkurssilain tarkistaminen

30.9.2010

Julkaisun nimi Konkurssilain tarkistaminen**Tekijä** Konkurssilain tarkistaminen -työryhmä, puheenjohtaja Tuula Linna**Oikeusministeriön julkaisu** Mietintöjä ja lausuntoja **Sarjanumero** 73/2010**OSKARI numero** OM 1/41/2010 **HARE numero** OM002:00/2010
ISSN-L 1798-7091
ISSN (nid.) 1798-7091 **ISSN (PDF)** 1798-7105
ISBN (nid.) 978-952-259-060-2 **ISBN (PDF)** 978-952-259-061-9**Asia- ja avain-
sanat** Konkurssi, ulosotto, syyttäjän asema**Tiivistelmä** Mietinnössä ehdotetaan, että konkurssimenettelyssä voitaisiin käyttää ulosottoselvitystä silloin, kun konkurssivelalliselta itseltään on välttämätöntä saada tietoja pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään. Ulosottoselvityksessä annettuja tietoja ei voitaisi käyttää rikosasiassa (itsekriminointisuoja).

Konkurssilakiin otettaisiin säännös, joka koskee pesänhoitajan tekemää ilmoitusta rikosepäilystä. Syyttäjien tehtävät konkurssimenettelyssä poistuisivat.

Konkurssilakiin otettaisiin selvyuden vuoksi säännös, jossa nimenomaisesti todettaisiin, että julkisselvityksessä julkisselvittäjän tehtäviin kuuluu päätösvallan käyttö pesässä.

Takaisinsaantilakia muutettaisiin niin, että takaisinsaantikanteen määräaika olisi yksi vuosi ja se laskettaisiin konkurssin alkamisesta.

30.9.2010

**Publikationens
titel** Revidering av konkurslagen

Författare Arbetsgruppen för revidering av konkurslagen, ordförande Tuula Linna

**Justitieminis-
teriets publikation** Betänkanden och utlåtanden **Serienummer** 73/2010

OSKARI nummer OM 1/41/2010 **HARE nummer** OM002:00/2010
ISSN-L 1798-7091
ISSN (häft.) 1798-7091 **ISSN (PDF)** 1798-7105
ISBN (häft.) 978-952-259-060-2 **ISBN (PDF)** 978-952-259-061-9

**Sak- och
nyckelord** Konkurs, utsökning, åklagarens ställning

Referat I betänkandet föreslås en möjlighet att vid konkursförfarande använda en utsökningsutredning i de fall då det är nödvändigt att få uppgifter av konkursgäldenären själv för att kunna göra en boutredning eller återvinna egendom till boet. Uppgifter som lämnats i samband med en utsökningsutredning ska inte kunna utnyttjas i ett brottmål (s.k. skydd mot självkriminalisering).

I konkurslagen föreslås en bestämmelse om möjlighet för boförvaltaren att göra anmälan om brottsmisstanke. Enligt förslaget ska åklagarna inte längre ha uppgifter vid konkursförfarandet.

För tydlighets skull tas det i konkurslagen in en bestämmelse där det uttryckligen konstateras att det till den offentliga utredarens uppgifter vid en offentlig utredning hör att utöva beslutanderätten i boet.

Lagen om återvinning till konkursbo föreslås bli ändrad så att tidsfristen för väckande av talan om återvinning är ett år. Tiden räknas från det konkursen började.

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 14 päivänä tammikuuta 2010 työryhmän valmistelemaan konkurssilain tarkistusta. Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotukset eräiksi konkurssilain säännösten tarkistamiseksi sekä tarvittavat muutokset muihin lakeihin.

Työryhmän tehtäväksi annettiin arvioida, onko niin sanottua itsekriminointisuoja koskevien säännösten lisääminen konkurssilakiin tarpeellista. Lisäksi työryhmän tuli selvittää, voidaanko pesänhoitajalle antaa tehtäväksi rikosilmoituksen tekeminen ja onko syytä nostaa raukeavissa konkurssipesissä pesänhoitajalle maksettavan palkkion ylärajaa. Kokonaismenot eivät kuitenkaan saa kasvaa. Vielä työryhmän tehtäväksi annettiin ehdottaa korjausta takaisinsaantikanteen määräaikaan julkisselvityksenä jatkuvan konkurssin osalta sekä ehdottaa tarvittaessa muita vähäisempiä korjauksia ja täsmennyksiä konkurssilakiin. Työryhmän määräaika asetettiin päätymään 30.9.2010.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut lainsäädäntöneuvos Tuula Linna oikeusministeriöstä sekä jäsenenä konkurssiasiamies Eeva Arko-Koski, käräjätuomari Jussi Heiskanen Helsingin käräjäoikeudesta (sittemmin ma. HON, Helsingin hovioikeus), OTT Tuomas Hupli, asianajaja Arto Kukkonen asianajotoimisto HH Partners Oy:stä ja lainsäädäntösihteeri Satu Sistonen ulkoasiainministeriöstä. Työryhmän sihteerinä on toiminut konkurssiylitarkastaja OTL Tuomo Kare konkurssiasiamiehen toimistosta. Työryhmän pysyvänä asiantuntijana on toiminut OTM Mikko Marttila.

Työryhmä kokoontui kahdeksan kertaa. Työryhmä kuuli työnsä aikana valtiosyyttäjää Ari-Pekka Koivistoa.

Työryhmä ehdottaa, että konkurssimenettelyssä käytettäisiin ulosottoselvitystä silloin, kun konkurssivelalliselta itseltään on välttämätöntä saada tietoja pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään. Näin saatuja tietoja ei saisi käyttää rikosasiassa (itsekriminointisuoja). Tarkoitus on samaan aikaan mahdollistaa välttämättömien omaisuustietojen saaminen konkurssipesään ja huolehtia siitä, ettei velallisen tarvitse saattaa itseään syytteen vaaraan. Ulosottokaareen tehtäisiin täsmennys, jotta olisi aiempaa selkeämpää, mitä tietoja itsekriminointisuoja koskee. Konkurssilakiin otettaisiin säännös, joka koskee pesänhoitajan tekemää ilmoitusta rikosepäilystä ja palkkiota tällaisesta ilmoituksesta vähävaraisissa pesissä. Vastaavasti syyttäjien tehtävät konkurssimenettelyssä poistuisivat.

Lisäksi konkurssilakiin otettaisiin säännös, jossa nimenomaisesti todettaisiin, että julkisselvityksessä julkisselvittäjän tehtäviin kuuluu päätösvallan käyttö pesässä. Takaisinsaantilakia muutettaisiin niin, että takaisinsaantikanteen määräaika olisi yksi vuosi ja se laskettaisiin konkurssin alkamisesta.

Työryhmän ehdotus on kirjoitettu hallituksen esityksen muotoon. Ehdotuksen liitteenä on työryhmässä laadittu taustamuistio.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 2010

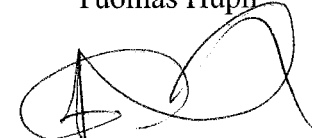

Tuula Linna

Eeva Arko-Koski

Jussi Heiskanen

Tuomas Hupli

Arto Kukkonen

Satu Sistonen

Tuomo Kare

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	13
YLEISPERUSTELUT	14
1 NYKYTILA SEKÄ ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	14
1.1 Itsekriminointisuoja.....	14
1.2 Muut ehdotetut muutokset.....	16
2 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	19
3 ASIAN VALMISTELU	19
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	20
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	20
1.1 Konkurssilaki.....	20
1.2 Ulosottokaari	25
1.3 Laki takaisinsaannista konkurssipesään.....	26
2 VOIMAANTULO	26
3 SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	26
LAKIEHDOTUKSET.....	28
Laki konkurssilain muuttamisesta	28
Laki ulosottokaaren 3 luvun 73 §:n muuttamisesta.....	31
Laki takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamisesta	32
LAGFÖRSLAG	33
Lag om ändring av konkurslagen	33
Lag om ändring av utsökningsbalken	36
Lag om ändring av lagen om återvinning till konkursbo.....	37
LIITE Konkurssityöryhmän mietinnön taustamuistio.....	38

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi konkurssilain, ulosottokaaren 3 luvun 73 §:n ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että konkurssilakiin lisätään säännös, joka mahdollistaa ulosotto selvityksen tekemisen pesänhoitajan pyynnöstä. Tämä mahdollisuus on tarkoitettu käytettäväksi lähinnä silloin, kun pesän selvittämiseksi tai siviilioikeudellisen kanteen ajamiseksi on välttämätöntä saada tietoja, joita konkurssivelallisella ei ole velvollisuutta antaa ilman suojaa itsensä syytteen vaaraan saattamista vastaan. Ulosotto selvityksen tietoja ei saisi käyttää velallisen syytteeseen saattamiseksi eikä todisteena rikosasiassa. Tarkoituksena on velkojien maksunsaantioikeuden toteuttaminen itsekriminointisuoja loukkaamatta.

Konkurssilakiin otettaisiin nimenomainen säännös siitä, että pesänhoitaja voi tehdä tiettyistä rikosepäilyistä ilmoituksen poliisille. Siitä aiheutuvan lisätyön korvaamiseksi ehdotetaan, että pesänhoitajalle voitaisiin konkurssiasiamiehen päätöksellä maksaa valtion varoista korvausta raukeavissa konkurssissa. Syyttäjän läsnäoloa istunnossa koskeva säännös kumottaisiin, eikä syyttäjälle myöskään enää automaattisesti toimitettaisi velalliselvitystä.

Konkurssilakiin otettaisiin täsmentävä säännös siitä, että julkisselvittäjän tehtäviin kuuluu päätösvalan käyttö pesässä. Myös ulosotto kaaren niin sanottua itsekriminointisuoja säännöstä hieman täsmennettäisiin. Takaisinsaannista konkurssipesään annettua lakia muutettaisiin niin, että takaisinsaantikanteen määräaika olisi yksi vuosi laskettuna konkurssin alkamisesta.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Konkurssilain ja takaisinsaantilain muuttaminen ei koskisi konkurssseja, jotka ovat alkaneet ennen ehdotettujen lakien voimaan tuloa.

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila sekä esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

1.1 Itsekriminointisuoja

Konkurssilaissa ei ole säännöksiä siitä, miten toimitaan silloin, kun konkurssivelallisella on oikeus pysyä vaiti konkurssimenettelyssä, esimerkiksi kieltäytyä antamasta tietoja pesäluetteloa varten Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatun, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluvan niin sanotun itsekriminointisuojan perusteella. Itsekriminointisuoja tarkoittaa sitä, että rikoksesta epäillyn ei tarvitse antamalla tietoja myötävaikuttaa syytteen vaaraan joutumiseensa tai tulemiseensa tuomituksi rikoksesta. Sama periaate sisältyy myös Suomen perustuslain oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan 21 §:ään. Periaate ilmaistaan nimenomaisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaaleen g kohdassa. Sen mukaan rikossyytettä tutkittaessa ketään ei saa pakottaa todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Todistajaa koskeva vastaava suoja sisältyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momenttiin.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä lukuisissa tuomioissa ja päätöksissä on määritelty lähemmin itsekriminointisuojan soveltamisalaa ja sisältöä. Suomen osalta voidaan mainita erityisesti tuomio *Marttinen v. Suomi* (21.4.2009). Suomalaisessa oikeuskäytännössä itsekriminointisuojan alaa on linjattu muun muassa ratkaisuissa KKO 2009:80, 2010:41 ja 2010:49.

Suojan käyttöala täsmentyy jatkuvasti ihmisoikeustuomioistuimen ja kotimaisten tuomioistuinten oikeuskäytännössä. Toisinaan suoja ratkeaa vasta jälkikäteen niin sanotun hyödyntämiskiellon kautta. Suojan edellytysten tai soveltamisalan määrittäminen kansallisessa laissa ei ole tarkoituksenmukaista tai tarpeellista.

Konkurssimenettelyssä on keskeistä, että pesänhoitaja voi saada velalliselta tietoja pesän selvittämiseksi ja omaisuuden saamiseksi pesään. Konkurssin tarkoituksena toteutuminen vesittyisi, jos konkurssivelallisella olisi ehdoton oikeus kieltäytyä antamasta tietoja vetoamalla itsekriminointisuojaan. Kieltäytyminen tietojen antamisesta ei ole velallisen oikeus, jos on huolehdittu siitä, ettei annettuja tietoja käytetä rikosasiassa. Tarvittavien tietojen saaminen konkurssivelallisen omaisuudesta on keskeistä velkojien saamisoikeuden toteuttamiseksi.

Itsekriminointisuoja ei koske sinällään pesän selvittämistä tai konkurssimenettelyyn liittyviä siviilioikeudellisia kanneasioita, kuten takaisinsaantia konkurssipesään. Se, että velallisella on oikeus saada suojaa rikosasiassa olemalla vaiti, ei tarkoita oikeutta voida esimerkiksi pitää piilossa pesään kuuluvaa omaisuutta. Velallisen asema ei tulisi tässä suhteessa myöskään perusteetta olla erilainen ulosotossa ja konkurssissa.

Yllä todetuista syistä ehdotetaan, että konkurssimenettelyssä otettaisiin käyttöön sama tietojensaantimenettely kuin ulosotossa. Konkurssilain 4 lukuun otettaisiin uusi pykälä (6 a §), jonka mukaan pesänhoitaja voisi pyytää ulosottomiestä tekemään konkurssivelallisesta ulosottoselvityksen. Nykyisessä konkurssilaissa ei tunneta tällaista mahdolli-

suutta. Ulosottoselvityksen hyödyntäminen muussa insolvenssimenettelyssä ei kuitenkaan ole nykyisinkään vierasta. Tällainen mahdollisuus nimittäin tunnetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) 53 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan jos se on selvityksen saamiseksi tarpeen, tuomioistuin voi, omasta aloitteestaan tai velkojan hakemuksesta pyytää ulosottomiestä tekemään velallisesta ulosottoselvityksen tai antamaan muita hakemuksen ratkaisemiseksi tarpeellisia tietoja. Tuomioistuin voi samalla määrätä, että ulosottomiehellä on sama oikeus kuin velallisella saada tietoja velallisen taloudellista asemaa koskevista seikoista.

Ulosottomies tekisi kuten ulosotossakin velallista koskevan ulosottoselvityksen, ja velallisella olisi siinä normaali tietojenantovelvollisuus siitä riippumatta, minkälaisessa tilanteessa hän on mahdolliseen itsekriminointisuojaan nähden. Itsekriminointisuoja huolehditaan siten, että ulosottomies, pesänhoitaja tai tietoja mahdollisesti saanut velkoja eivät saa käyttää tietoja itsekriminointisuojaan vastaisesti. Sen sijaan kielto luovuttaa velallisen antamia tietoja ei koskisi sitä tilannetta, että rikos tehdään juuri kyseisessä ulosottoselvityksessä (rikoslain 39 luvun 2 §:ssä tarkoitettu velallisen petos). Tällaisesta teosta luonnollisesti voidaan ilmoittaa poliisi- ja esitutkintaviranomaisille. Käsillä ei silloin ole itsekriminointisuojaratkaisu vaan rikos itsessään.

Tarkoitus on, että ulosottoselvitystä käytettäisiin konkurssissa vain, kun pesänhoitajalla ei ole muuta mahdollisuutta saada tietoja velalliselta tai omin selvitystoimin. Tästä syystä edellytykseksi asetettaisiin, että tietojen tulisi olla välttämättömiä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi takaisin pesään. Ulosottoselvityksen tekeminen olisi siis varsin poikkeuksellinen toimi. Konkurssiain neuvottelukunta voisi antaa suosituksen, missä tilanteissa ulosottoselvitys on perusteltua tehdä. Uudistuksen tarkoituksena ei ole rasittaa ulosottolaitosta suurella määrällä uusia ulosottoselvityksiä.

Ulosottokaaren 3 luvun 73 §:ssä säädetään velallisen velvollisuudesta antaa tietoja ulosottomiehelle. Säännös koskee velallista kaikissa tilanteissa. Merkitystä ei ole sillä, onko käsillä itsekriminointisuojaratkaisu. Velallisen tulee joka tapauksessa antaa ulosottomiehelle ulosotossa tarpeelliset tiedot. Ulosottovelallisen itsekriminointisuoja toteutetaan siten, että laissa kielletään ulosottomiestä luovuttamasta velalliselta saatuja tietoja eteenpäin, jos tiedon luovuttaminen voi saattaa velallisen syytteen vaaraan menettelyssä, jota varten tiedot annetaan. Ulosottomies saa antaa ulosottokaaren 3 luvun 91 §:ssä säädetyillä edellytyksillä velkojalle tietoja ulosottoselvityksestä. Myöskään velkoja ei saa käyttää tietoja velallisen itsekriminointisuojaan vastaisesti, vaan ainoastaan siviilioikeudellisiin asioihin. Ulosottomiehen tulee mainitun pykälän mukaan muistuttaa velkojaa tästä rajoituksesta.

Ehdotuksen mukaan ulosottomies voisi siis pesänhoitajan pyynnöstä tehdä ulosottoselvityksen, jota pesänhoitaja voisi käyttää pesän selvittämiseen tai omaisuuden pesään saamista koskeviin toimiin. Velkojalle voitaisiin antaa ulosottoselvityksen tietoja vain siinä tapauksessa, että se on välttämätöntä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään. Tarkoitus on, että tietoja käyttää pesänhoitaja, mutta silloin kun hän konkurssilain mukaan tarvitsee toimelleen velkojien suostumuksen, tietoja voitaisiin antaa myös velkojille. Velkojalle ei sen sijaan voitaisi antaa tietoja silloin, kun tietojen käyttötarkoitus on muu kuin pesän selvittäminen tai omaisuuden saaminen pesään.

Ehdotetussa säännöksessä nimenomaisesti kielletäisiin tietojen käyttäminen itsekriminointisuojaan vastaisesti, toisin sanoen velallisen syytteeseen saattamiseksi tai todisteena rikosasiassa. Tämä koskee myös sitä tilannetta, että velallisen rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen edesauttaisi pesän selvittämistä tai omaisuuden saamista pesään. Kielto käyttää tietoja itsekriminointisuojaan vastaisesti koskisi niin pesänhoitajaa kuin ulosottoselvityksen tietoja mahdollisesti saanutta velkojaa. Ulosottomiestä puolestaan koskee edellisessä kappaleessa mainittu ulosottokaareissa säädetty luovutuskielto. Kuten edellä todettiin, estettä velallisen saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen ei olisi silloin, kun velallinen on saattanut syyllistyä velallisen petokseen ulosottoselvityksessä. Tässä tapauksessa ilmoituksen epäilyistä rikoksesta tekisi pesänhoitaja.

Nimenomaisesti vielä säädettäisiin, että ulosottoselvityksestä tietoja saanutta velkojaa koskee salassapitovelvollisuus. Jos pesänhoitaja on joutunut antamaan velkojille tietoa saadakseen konkurssilaisissa edellytetyn hyväksynnän toimilleen, velkojat eivät saa antaa tietoja kenellekään. Salassapitovelvollisuuden rikkominen voi johtaa rangaistukseen rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tarkoitetusta salassapitorikoksesta.

On lisäksi suositeltavaa, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (370/2007) 10 §:ssä tarkoitettua salassapitomääräystä käytettäisiin sellaisten tietojen suojaamiseen, jotka on annettu riita-asian oikeudenkäynnissä ja jotka ovat peräisin ulosottoselvityksestä. Tuomioistuimien voi mainitun pykälän mukaan asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syytä omasta aloitteestaankin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa. Näin voidaan menetellä, jos asiakirjaan sisältyy muussa laissa salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Tällainen tilanne saattaa hyvinkin olla käsillä esimerkiksi silloin, kun konkurssipesä on nostanut takaisinsaantikanteen omaisuuden peräyttämiseksi konkurssipesään ja oikeudenkäynnissä hyödynnetään ulosottoselvityksellä velalliselta saatuja tietoja.

Velallisen itsekriminointisuojaan toteutuminen varmistettaisiin vielä säännöksellä, jossa ilmaistaisiin niin sanottu hyödyntämiskiello. Konkurssilakiin otettaisiin säännös, jonka mukaan ulosottoselvityksen tietoja ei saa käyttää todisteena rikosasiassa. Tämä koskee myös sitä tilannetta, että tiedot ovat tulleet osaksi oikeudenkäyntiaineistoa esimerkiksi takaisinsaantioikeudenkäynnin yhteydessä. Hyödyntämiskiello olisi yleinen ja estäisi kaikissa tapauksissa ulosottoselvityksen tietojen käyttämisen todisteena rikosasiassa lukuun ottamatta ulosottoselvityksessä tehtyä velallisen petosta.

Ulosottokaaren mainittua 3 luvun 73 §:ää muutettaisiin hieman yleisempään muotoon, jotta sen sovellettavuus ja saatujen tietojen salassa pidettävyyden lisäksi konkurssiasioissa olisi selväpiirteisestä.

1.2 Muut ehdotetut muutokset

Konkurssilain 7 luvun 10 §:n mukaan syyttäjällä on konkurssia koskevassa asiassa virkansa puolesta oikeus tutustua oikeudenkäyntiaineistoon sekä olla läsnä istuntokäsittelyssä ja esittää siinä kysymyksiä. Säännöksen perustelujen mukaan (HE 26/2003 vp)

syyttäjällä saattaa olla aihetta osallistua asian käsittelyyn esimerkiksi tietojen saamiseksi rikosasiaa tai liiketoimintakieltoasiaa varten. Vastaava säännös oli aikaisemmassa konkurssisäännössä (1 e §), johon se otettiin vuonna 1993.

Käytännössä konkurssiasioissa ei juurikaan järjestetä istuntoja, eivätkä syyttäjät ole niihin osallistuneet. Syyttäjän kyselyoikeus saattaa myös joutua ristiriitaan velallisen itsekriminointisuojan kanssa. Tässä uudistuksessa pyritään siihen, että tehtävät alustavia rikosepäilyjä koskevissa tapauksissa siirtyisivät pesänhoitajalle ja Konkurssiasiamiehen toimistolle. Näistä syistä puheena oleva pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Syyttäjän tietojensaanti on turvattu riittävällä tavalla siten, että syyttäjä saisi pyynnöstään velallisselvityksen. Muutoin syyttäjien tietojensaantioikeudesta olisi voimassa, mitä yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) 11 §:ssä säädetään.

Pesänhoitajan tehtäviä koskevaan pykälään otettaisiin nimenomainen säännös siitä, että pesänhoitaja voi tehdä rikosepäilystä ilmoituksen poliisille, jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkoja vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla on merkitystä velkojien maksun saannin tai pesän selvityksen kannalta. Säännös mahdollistaisi sen, että esimerkiksi pesissä, joissa kirjanpito on laiminlyöty tai pesänhoitaja epäilee velallisen rikoksia, tehtäisiin nykyistä laajempi pesänselvitys ja sen tulokset annettaisiin esitutkinnan käyttöön. On epätarkoituksenmukaista, että asioihin jo valmiiksi perehtynyt pesänhoitaja ei tee tarvittavia lisäselvityksiä, jotka hyödyttäisivät ja nopeuttaisivat esitutkinnan aloittamista koskevaa harkintaa.

Kun pesänhoitajan tehtävänä on valvoa lähinnä velkojatahon etua, ei voida pitää perusteltuna, että pesänhoitaja tekisi ilmoituksen muista kuin velallisen elinkeinotoiminnassaan tekemistä rikoksista tai muista kuin sellaisista rikoksista, joilla on pesänselvityksessä merkitystä tai velkojien kannalta haitallinen vaikutus. Pesänhoitajan ja esitutkinnan yhteistyön tiivistäminen ei koskisi tietoja, jotka on saatu velalliselta ulosotto selvityksessä. Sen sijaan jos on epäily, että velallinen on saattanut syyllistyä ulosotto selvityksessä velallisen petokseen, pesänhoitaja voi tehdä ilmoituksen.

Ehdotettu säännös ei merkitse sitä, että pesänhoitajille tulisi ehdoton velvollisuus tehdä ilmoitus rikosepäilystä. Tilanteet vaihtelevat, ja kysymys on tilannekohtaisesta harkinnasta. Siinä keskeistä on, edellyttääkö velkojien etu ilmoituksen tekemistä. Tarkoitus on, että konkurssiasiaain neuvottelukunta antaa tarkempia suosituksia asiasta.

Konkurssilain 9 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan pesänhoitajan tulee aina toimittaa velallisselvitys syyttäjälle. Momenttia muutettaisiin niin, että velallisselvitys toimitettaisiin syyttäjälle vain tämän pyynnöstä. Kuten edellä todettiin, ehdotuksessa pyritään siihen, että tehtävät rikosepäilytapauksissa siirtyisivät syyttäjiltä pesänhoitajille ja Konkurssiasiamiehen toimistolle. Käytännössä syyttäjänvirastot ovat jääneet konkurssipesien suhteen varsin ulkopuolisiksi, koska syyttäjillä ei ole pesistä taustatietoja eikä resursseja ryhtyä selvittämään pesien tilannetta pelkästään saamansa velallisselvityksen perusteella. Syyttäjien velallisselvitysten perusteella tekemät toimet ovatkin vaihdelleet huomattavasti, ja osassa syyttäjänvirastoja velallisselvityksille ei ole ehditty tehdä juuri mitään. On siis tarkoituksenmukaisempaa, että rikosepäilytapauksissa alustava selvitystyö siirtyisi syyttäjiltä pesänhoitajille ja konkurssiasiamiehelle.

Palkkio ja korvaus pesänhoitajalle rikosepäilyä koskevan selvityksen ja ilmoituksen tekemisestä maksettaisiin täysimittaisessa konkurssissa normaaliin tapaan velkojien päätöksellä. Raukeavassa pesässä palkkio ja korvaus maksettaisiin tuomioistuimen päätöksellä pesän varoista, jos pesässä on siihen varoja. Sen sijaan silloin, kun raukeavassa pesässä ei olisi varoja palkkion ja korvauksen maksamiseen, ne maksettaisiin konkurssiasiamiehen päätöksellä.

Nykyisin pesänhoitajalle maksetaan valtion varoista raukeavissa konkurssipesissä enintään 500 euron palkkio ja korvaus ja ainoastaan siltä osin kuin pesän varat eivät riitä palkkioon ja korvaukseen. Tähän ei ehdoteta tässä vaiheessa muutoksia, vaikkakin on nähtävissä selvä korotustarve myös mainitun 500 euron osalta. Tämä korotus johtaisi kuitenkin siihen, että nyt ehdotettua uudistusta ei voitaisi toteuttaa ilman lisämäärärahan saamista.

Jotta mahdollistettaisiin rikosepäilyä koskeva ilmoitus ja sen vaatima selvitystyö myös raukeavissa konkurssipesissä, jossa ei ole varoja pesänhoitajalle maksettavaan palkkioon ja korvaukseen, ehdotetaan, että pesänhoitajalle voitaisiin maksaa valtion varoista konkurssiasiamiehen päätöksellä palkkiota ja kulujen korvausta. Palkkio ja korvaus maksettaisiin siitä työstä ja niistä kuluista, jotka pesänhoitajalle ovat aiheutuneet rikosepäilyä koskevan ilmoituksen ja sen vaatiman lisäselvitystyön tekemisestä. Tarkoitus on, että pesänhoitaja neuvottelisi Konkurssiasiamiehen toimiston kanssa siitä, mihin toimiin asiassa ryhdytään sekä palkkion perusteista ja määrästä. Ehdotus ei siis loisi sellaista järjestelmää, joka automaattisesti palkitsisi pesänhoitajan rikosepäilyä koskevan ilmoituksen tekemisestä. Konkurssiasiamiehen neuvottelukunta voisi antaa suosituksensa myös tässä tarkoitettua menettelyä.

Palkkioihin ja korvauksiin käytettävän määrärahan kokonaismäärään ehdotuksella ei olisi vaikutusta, sillä konkurssiasiamies määräisi palkkioista nykyisen määrärahan puitteissa ja mukauttaisi julkisselvitysten määrän ja laajuuden sekä pesänhoitajille maksettavat palkkiot toisiinsa käytännön tarpeiden mukaisesti. Pesänhoitajien tekemä selvitystyö ja rikosepäilyjen esitutkintaan saattaminen vähentänee vastaavasti julkisselvitysten tarvetta.

Käytännössä on nostettu esiin kysymys siitä, käyttääkö julkisselvittäjä itsenäistä päätösvaltaa julkisselvitykseen siirrettyssä konkurssipesässä. Konkurssilain alkuperäisen tarkoituksen varmistamiseksi konkurssilaisissa nimenomaisesti todettaisiin tämä julkisselvittäjän toimivalta.

Takaisinsaannista konkurssipesään annettua lakia (758/1991) muutettaisiin niin, että takaisinsaantikanteen vireillepanoaikaa pidennettäisiin kuudesta kuukaudesta vuoteen, mutta kannemääräajan laskemisajankohtaa vastaavasti aikaistettaisiin. Nykyisin kanne on pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa valvontapäivästä. Nyt ehdotetaan, että kanneaika laskettaisiin jo konkurssin alkamisesta. Muutostarve johtuu siitä, että esimerkiksi julkisselvityksessä kaikissa tapauksissa valvontapäivää ei määrätä. Silloinkin, kun konkurssimenettelyssä määrätään valvontapäivä, sen ajankohta vaihtelee tapauksittain. Takaisinsaantivastaajien oikeusturva edellyttää, että kanneaika alkaa kiinteästi ajankohdasta valvontapäivästä riippumatta.

2 Esityksen vaikutukset

Esityksen yhtenä tarkoituksena on varmistaa riittävä tietojensaanti pesänselvitystä ja konkurssista johtuvia siviilioikeudellisia asioita varten. Esityksellä tavoitellaan riittävää tehokkuutta pesänselvityksessä ilman, että jouduttaisiin ristiriitaan itsekriminointisuojaan kanssa. Ulosottoselvityksen edellytyksenä olisi, että sen tulee olla tilanteessa välttämättömän pesän selvityksen ja omaisuuden pesään saamisen kannalta. Täten ei ole odotettavissa, että selvityksiä pyydetäisiin ulosottolaitokselta niin suuria määriä, että lisäresursseja valtion varoista tarvittaisiin. Lisäksi on tarkoitus, että konkurssiasiain neuvottelukunta suosituksellaan ohjaisi pesänhoitajia ulosottoselvityksen käyttämisessä.

Konkurssipesä on yksityinen toimija, joten kuuluu asiaan, että julkisen lainkäyttöorganisaation tekemistä palveluista suoritetaan ulosottomaksu valtiolle aiheutuvien kulujen kattamiseksi. Konkurssipesän tulisi suorittaa ulosottomaksuna valtiolle korkein tilitysmaksu. Voimassa oleva korkein tilitysmaksu on 400 euroa (ulosottomaksuista annetun asetuksen, 35/1995, 3a §). Määrää voidaan pitää sopivana, koska on oletettavaa, että osa ulosottomiehen tekemistä ulosottoselvityksistä tulee koskemaan varsin monimutkaisia tilanteita. Jos siihen on perusteltu syy tai jos maksun periminen on yksittäistapauksessa kohtuutonta, ulosottomies voi jättää sen kokonaan tai osaksi perimättä ulosottomaksuista annetun lain (34/1995) 5 §:n 5 momentin perusteella. Näin voitaisiin toimia esimerkiksi, kun pesä on varaton tai konkurssivelallisenä on luonnollinen henkilö.

Pesänhoitajalle voitaisiin raukeavassa konkurssissa maksaa konkurssiasiamiehen päätöksellä valtion varoista palkkiota ja korvausta selvitystyöstä ja rikosepäilyä koskevan ilmoituksen tekemisestä poliisille. Palkkion maksaminen perustuisi konkurssiasiamiehen päätökseen, joka on tehty sen jälkeen kun pesänhoitaja ja Konkurssiasiamiehen toimiston edustaja ovat neuvotelleet asiasta. Palkkion enimmäismäärää ei tarvitsisi määrittellä, koska konkurssiasiamies kohdentaisi käytettävissään olevan määrärahan tarkoituksenmukaisella tavalla pesänhoitajien palkkioiden ja julkisselvitysten kesken. Uudistus ei siis aiheuttaisi valtiolle lisäkustannuksia, koska toiminta järjestettäisiin nykyisten määrärahojen puitteissa.

Uudistuksen toimivuutta tullaan kuitenkin seuraamaan määrärahojen riittävyyden osalta. Epätoivottava lopputulos olisi se, että tutkintapyyntöjen rahoittamisen vuoksi julkisselvitykseen käytettävät varat jäisivät liian niukoiksi. Kuten edellä todettiin, myöskään tuomioistuimen pesänhoitajille maksamaa enintään 500 euron suuruisia palkkiota ei voida pitää riittävänä.

3 Asian valmistelu

(Esityksen valmistelu perustuu oikeusministeriön 14.1.2010 asettaman työryhmän ehdotukselle. Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot - - -)

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Konkurssilaki

4 luku. Velallisen asema konkurssissa

6 a §. *Ulosottoselvityksen tekeminen.* Velallisen asemaa konkurssissa koskevaan 4 lukuun lisättäisiin uusi 6 a §, joka koskee pesähoitajan mahdollisuutta pyytää ulosottomiestä tekemään ulosottoselvityksen. Nykyisin tällaista mahdollisuutta konkurssilaisissa ei tunneta.

Pykälän *1 momentin* mukaan jos pesähoitaja katsoo sen pesänselvityksen toimittamiseksi tai omaisuuden pesään saamiseksi välttämättömäksi, hän voi pyytää ulosottomiestä toimittamaan konkurssivelallista koskevan ulosottokaassa tarkoitetun ulosottoselvityksen. Ulosottoselvitys toimitettaisiin ulosottokaassa säädettyssä järjestyksessä.

Ulosottomiehen ei tarvitsisi ottaa kantaa siihen, onko ulosottoselvityksen tekeminen asiassa välttämätöntä, vaan siitä vastaisi pesähoitaja. Yksinomainen päätösvalta siitä, pyydetäänkö ulosottoselvitystä, kuuluisi pesähoitajalle osana pesänselvitystoimia. Velallinen tai velkojat eivät voisi päättää asiasta.

Ehdotetulla pykälällä pyritään turvaamaan konkurssipesän tietojensaanti velallisen omaisuudesta, jotta voidaan toteuttaa velkojien saamisoikeus mahdollisimman täysimääräisenä. Nämä tarkoitukset toteutettaisiin tavalla, joka ei vaaranna velallisen itsekriminointisuoja. Itsekriminointisuoja perusajatuksena on, että esimerkiksi ulosottoselvityksellä ei saa hankkia todisteita jo vireillä olevaa tai odotettavissa olevaa rikosasiaa varten. Sen sijaan tietojen hankkiminen pesänselvittämiseksi tai omaisuuden pesään saamiseksi ei ole lähtökohtaisesti ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan kiellettyä. Kun kyse on tällaisesta sallitusta tarkoituksesta ja samalla huolehditaan siitä, että tietoja ei käytetä velallisen syytteeseen saattamiseksi tai todisteena rikosasiassa, itsekriminointisuoja ei oikeuta velallista antamaan vääriä tai puutteellisia tietoja ulosottoselvityksessä, vaan hän niin toimiessaan syyllistyy rikolliseen tekoon.

Velallisella olisi kaikissa tapauksissa, siis myös itsekriminointisuojaritilanteessa, velvollisuus antaa totuudenmukaisesti tietoja ulosottoselvityksessä. Jos velallinen ulosottoselvityksessä salaa tietoja tai antaa virheellisiä tietoja, hän saattaa syyllistyä rikoslain 39 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun velallisen petokseen. Velallinen ei siis voisi pysyä vaiti tai antaa virheellistä tietoa ulosottoselvityksessä, vaikka hän olisi rikoksesta epäilty tai syytteessä taikka tiedoista kävisi ilmi hänen aiemmin tekemänsä rikos. Ulosottoselvityksen tarkoituksena ei ole saada esille rikosta koskevia tietoja vaan tietoja velallisen omaisuudesta ja sitä koskevista toimista konkurssin tarkoituksen ja velkojien saamisoikeuksien toteuttamiseksi.

Ulosottoselvityksen toimittamista voitaisiin pyytää ulosottomieheltä riippumatta siitä, vetoaako konkurssivelallinen itsekriminointisuojaan. Pesähoitaja voisi teettämällä ulosottoselvityksen varmistua siitä, että tiedot on annettu totuudenmukaisesti rikosoi-

keudellisen seuraamuksen uhalla. Toisaalta kun tiedot on saatu ulosotto selvityksellä, pesänhoitajalta ja velkojilta sulkeutuu mahdollisuus käyttää velalliselta näin saatuja tietoja velallisen rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamiseksi tai todisteena myöhemässä rikosasiassa (hyödyntämiskielto). Hyödyntämiskielto olisi yleinen ja koskisi myös muita henkilöitä kuin pesänhoitajaa ja velkojia. Hyödyntämiskielto ei kuitenkaan olisi voimassa ulosotto selvityksessä tehtyä velallisen petosta koskevassa oikeudenkäynnissä.

Estettä ei ole sille, että pesänhoitaja käyttää konkurssilain mukaisesti tietoja, jotka konkurssivelallinen on antanut pesänhoitajalle mahdollisessa itsekriminointisuojo tilanteessa tuomatta suojantarvettaan esiin. Pesänhoitaja voi silloin antaa tietoja ehdotetun 14 luvun 5 §:n mukaan esitutkintaa varten. Eri asia on, että tietojen käyttö saattaa jälkikäteen estyä rikosasiassa hyödyntämiskiellon vuoksi. Pesänhoitajan ei siis ole tarpeen erikseen tiedustella velalliselta, onko käsillä mahdollisesti itsekriminointisuojo tilanne. Jos taas velallinen vetoaa tällaiseen esteeseen antaa tietoja, pesänhoitajalle jää vaihtoehdoksi omat selvitykset konkurssilain mukaisine keinoineen (muun muassa erityistarkastus ja mahdollinen tutkintapyynnön tekeminen) tai ulosotto selvityksen pyytäminen.

Pesänhoitaja saa jatkaa konkurssilaissa tarkoitettuja selvitystoimia senkin jälkeen, kun ulosotto selvitys on tehty. Tällaiset toimet ovat tarpeen etenkin, jos velallinen on pysynyt vaiti tai jos pesänhoitaja epäilee velallisen ulosotto selvityksessä antamien tietojen paikkansa pitävyyttä.

Pykälässä velallisella tarkoitettaisiin puheena olevan luvun 12 §:ssä mainittuja tahoja. Toisin sanoen kaikki ne henkilöt, jotka ovat mainitun pykälän mukaan tietojenantovelvollisia, olisivat lähtökohtaisesti velvollisia antamaan tietoja myös ulosotto selvitykseen. Mainitun pykälän 4 momentissa luetellut tahot olisivat tässä asemassa vain, jos pesänhoitajan tai velkojan vaatimuksesta tuomioistuim on asianomaisen määrännyt tällaiseen asemaan. Muut kuin luonnolliset henkilöt konkurssivelallisina eivät antaisi tietoja omasta taloudestaan vaan nimenomaan konkurssissa olevan yhtiön tai muun oikeushenkilön taloudellisesta asemasta, paitsi jos tietojenantovelvollisen ja konkurssivelallisen varallisuus ovat sekoittuneet keskenään.

Jotta ulosottomiehen ei tarvitsisi ryhtyä selvittämään sitä, kuka esimerkiksi osakeyhtiön hallintoelimiin kuuluvista henkilöistä on velallisen asemassa, pesänhoitajan tulisi momentin mukaan ilmoittaa ulosottomiehelle ne henkilöt, joihin ulosotto selvitys kohdennetaan. Vastuu siitä, että kyseiset henkilöt ovat velallisen asemassa, olisi näin ollen pesänhoitajalla. Pesänhoitaja voisi rajata tarkoituksenmukaisella tavalla henkilöpiirin, johon selvitys kohdistettaisiin.

Pesänhoitaja voisi myös ilmoittaa tarvittaessa ulosottomiehelle, missä laajuudessa ulosotto selvitys tehdään. Tämä ei tarkoita sitä, että pesänhoitajalla olisi vapaa oikeus muotoilla ulosottomiehelle kysymyksiä edelleen velallisille esitettäväksi. Lähtökohtana on, että ulosottomies tiedustelee velalliselta ulosotto kaaren 3 luvun 52 §:ssä tarkoitettuja tietoja tai sitä osaa näistä tiedoista, johon pesänhoitaja pyytää selvityksen rajattavan. Toisinaan pesänhoitajalla saattaa olla hyvinkin tarkkarajainen asia, josta tarvitaan tietoja. Ulosotto selvitys voidaan silloin toimittaa tämän seikan selvittämiseksi, kunhan seikka kuuluu mainitussa 52 §:ssä lueteltuihin tietoihin.

Pesänhoitajan tulisi siis tarkoin harkita, onko ulosotto selvitys välttämätön ja miten selvitys rajataan. Konkurssi asiain neuvottelukunta voisi antaa suosituksen siitä, missä tilanteissa ulosotto selvitystä olisi perusteltua käyttää. Jos ulosotto selvitys tulee tehtäväksi, ulosottomiehellä olisi käytettävissään normaalit ulosotto kaaren mukaiset pakkokeinot sen toimittamiseksi.

Konkurssilakiin ei otettaisi erityisiä säännöksiä ulosottomiehen tietojensaantioikeuksista pesänhoitajan pyytämässä ulosotto selvityksessä. Sääntelyn tarkoituksena on mahdollistaa se, että konkurssivelallinen ei voi ilman rikosoikeudellista vastuuta kieltäytyä antamasta totuudellisesti tietoja, jotka ovat välttämättömiä pesänselvityksessä tai omaisuuden saamiseksi pesään. Ulosottomies ei sen sijaan muutoin selvittäisi konkurssivelallisen taloudellista asemaa, vaan tämä tehtävä kuuluisi pesänhoitajalle.

Ulosottomies luovuttaisi pykälän 2 *momentin* mukaan ulosotto selvitystä koskevan asiakirjan pesänhoitajalle. Pesänhoitajan tulee ottaa huomioon, että ulosotto selvitys on salassa pidettävä asiakirja (viranomaisten toiminnasta annetun lain, 621/1999, 24 §:n 1 momentin 23 kohta). Ulosotto selvitys pysyisi erillisenä asiakirjana, eikä sitä liitettäisi eikä siitä tietoja otettaisi pesäluetteloon tai velallisselvitykseen. Näin ulosotto selvityksen salassa pidettävyydestä olisi helpompi huolehtia.

Sen sijaan muille tahoille, esimerkiksi konkurssivelkojille, ulosottomies ei saisi luovuttaa ulosotto selvitystä tai siihen sisältyviä tietoja. Tarkoitus on, että tietojen mahdollinen luovuttaminen pesän velkojalle kuuluisi pesänhoitajalle. Estettä ei olisi kuitenkaan sille, että ulosottomies käyttää ulosotto selvityksessä saatuja tietoja mahdollisessa myöhemässä ulosotto asiassa ikään kuin ne olisivat aikaisemmassa ulosotto asiassa saatuja. Myös tällöin itsekriminointisuoja pysyy voimassa, eikä tietoja voitaisi silloinkaan käyttää rikosasiassa.

Pesänhoitaja saisi momentin mukaan käyttää ulosotto selvitystä pesän selvittämiseen ja omaisuuden saamiseksi pesään. Pesänhoitaja voisi hyödyntää tietoja kaikissa konkurssilain mukaan pesän selvitykseen kuuluvissa toimissaan samoin kuin takaisinsaantikanteen tai muun siviilioikeudellisen kanteen nostamisessa, jolla pyritään saamaan tietty varallisuus pesään. Sen sijaan pesänhoitaja ei voisi käyttää tietoja velallisen syytteesen saattamiseen tai todisteena rikosasiassa edes silloin, kun tällainen toiminta olisi tarpeen pesän selvittämiseksi tai omaisuuden pesään saamiseksi. Ainoa rikosoikeudellinen asia, johon pesänhoitaja voisi käyttää ulosotto selvityksen tietoja, olisi itse ulosotto selvitystä koskeva rikosepäily, toisin sanoen, että velallinen on salannut tai antanut virheellisiä tietoja ulosotto selvityksessä. Tässä ei ole käsillä itsekriminointisuojaritilanne vaan kyseisessä tietojenantotilanteessa tehdyn rikoksen selvittäminen.

Pesänhoitaja saisi antaa ulosotto selvityksen tietoja myös velkojalle, mutta ainoastaan silloin ja siltä osin kuin tietojen antaminen on välttämätöntä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään. Lähinnä kyseeseen tulee käytännössä tilanne, jossa pesänhoitaja tarvitsee velkojien päätöksen saadakseen toimivallan takaisinsaantikanteen tai muun siviilikanteen nostamiseksi. Itsekriminointisuojaritilanteeksi tietoja annettaisiin velkojille vain silloin, kun pesää ei kyetä muulla tavalla selvittämään tai saamaan omaisuutta pesään. Myös tässä pyritään siihen, että voitaisiin toteuttaa velkojien maksunsaantioikeus itsekriminointisuojaritilanteesta loukkaamatta.

Kuten pesänhoitajaa, myös ulosotto selvitystietoja saanutta velkoja kiellettäisiin momentissa käyttämästä ulosotto selvityksen tietoja velallisen syytteeseen saattamiseksi tai todisteena rikosasiassa (hyödyntämiskiello). Hyödyntämiskiello olisi yleinen ja koskisi kaikkia rikosoikeudenkäyntejä. Varmuuden vuoksi myös säädettäisiin velkojaa koskeva nimenomainen salassapitovelvollisuus, koska ulosotto selvitys on salassa pidettävä asiakirja, eikä velkoja voi käyttää tietoja omassa asiassa. Jos velkoja rikkoo salassapitosäännöksen, hän saattaa joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen (rikoslain 38 luvun 1 §:ssä tarkoitettu salassapitorikos). Pesänhoitajan tulee vielä erikseen muistuttaa velkojaa siitä, että tämä ei saa ilmaista ulosotto selvityksen tietoja. Pesänhoitajan olisi hyvä merkitä muistiin, mitä tietoja ja kenelle hän on antanut ulosotto selvityksestä.

Pykälässä ilmaisua ”rikosasia” käytettäisiin samassa merkityksessä kuin ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin valtiolle perittävästä ulosottomaksusta. Konkurssipesän tulisi maksaa ulosotto selvityksen toimittamisesta valtiolle aiheutuvien kulujen kattamiseksi kulloinkin voimassa oleva korkein tilitysmaksu. Tällä hetkellä mainittu maksu on 400 euroa. Kuten edellä todettiin, ulosottomies voi kuitenkin jättää sen kokonaan tai osaksi perimättä.

7 luku. **Menettely tuomioistuimessa**

10 §. *Syyttäjän asema asian käsittelyssä.* Yleisperusteluissa todetuista syistä puheena oleva pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

9 luku. **Konkurssipesän selvitys ja velallisen kirjanpito**

2 §. *Velallisselvitys.* Pykälän 3 momenttia muutettaisiin yleisperusteluissa todetuilla perusteilla niin, että velallisselvitys toimitettaisiin syyttäjälle vain pyynnöstä.

10 luku. **Konkurssin raukeaminen**

1 §. *Konkurssin raukeamisen edellytykset.* Puheena olevan luvun ja pykälän otsikko vaihtaisivat paikkaa. Näin otsikointi vastaisi paremmin pykälien sisältöä ja luvun rakennetta.

5 §. *Valtion varoista pesänhoitajalle maksettava korvaus.* Yleisperusteluissa mainituista syistä pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että raukeavissa konkurssissa pesänhoitajalle voitaisiin valtion varoista maksaa tuomioistuimen määräämän, enintään 500 euron lisäksi konkurssiasiamiehen päätöksellä palkkiota ja kulujen korvausta. Tällainen palkkio ja korvaus maksettaisiin, jos pesänhoitaja on selvittänyt raukeavaa pesää rikosepäilytapauksessa ja tehnyt ilmoituksen epäilyistä rikoksesta poliisille ehdotetun 14 luvun 5 §:n 4 momentin mukaisesti. Yhteiskunnan intressissä on, että pesän asioihin jo valmiiksi perehtynyt pesänhoitaja tekee ilmoituksen havaitsemistaan seikoista poliisille.

Jos konkurssipesässä olisi riittävästi varoja, myös raukeavassa konkurssissa selvitystyöstä ja mahdollisesta rikosepäilyä koskevan ilmoituksen tekemisestä maksettaisiin

tuomioistuimen päätöksellä palkkiota ja korvausta normaaliin tapaan. Säännöksen tarkoituksena on se, että pesän varojen vähäisyyden vuoksi rikosepäilyt eivät jäisi selvittämättä, vaan silloin voitaisiin käyttää valtion varoja.

Ehdotettu säännös ei tarkoittaisi sitä, että pesänhoitajalla on ehdoton oikeus palkkion ja korvauksen saamiseen. Tästä syystä pesänhoitajan tulisi olla ensin yhteydessä Konkursiasiamiehen toimistoon sopiakseen menettelytavoista ja tehtävistä toimista. Konkursiasiaian neuvottelukunta voisi lisäksi antaa suosituksen asiasta.

11 luku. **Julkisselvitys**

2 §. *Julkisselvitykseen siirtymisen vaikutukset.* Pykälän *1 momentissa* säädetään julkisselvitykseen siirtymisen oikeusvaikutuksista. Käytännössä on toisinaan tiettävästi ollut epäselvyyttä siitä, käyttääkö julkisselvittäjä - pesänhoitajan määräyksen ja velkojien päätösvalan lakatessa – yksinomaista päätösvaltaa. Näin asian tarkoitetaan olevan, koska muutoin julkisselvitykseen siirrettyssä pesässä kukaan ei käyttäisi selkeää päätösvaltaa. Tästä syystä momenttiin otettaisiin nimenomainen säännös, jonka mukaan julkisselvityksessä olevan konkurssipesän hallintoa hoitaa ja päätösvaltaa käyttää julkisselvittäjä.

14 luku. **Konkurssipesän hallinto**

5 §. *Pesänhoitajan tehtävät.* Pykälän *4 momentiksi* otettaisiin uusi säännös, jonka mukaan jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun sellaiseen elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla saattaa olla velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempi merkitys, pesänhoitaja voisi tehdä rikosepäilystä ilmoituksen poliisille. Säännöksellä pyritään yleisperusteluissa kuvatulla tavalla siihen, että päävastuu konkurssipesiin liittyvissä rikosepäilyissä kuuluisi nykyistä selvemmin pesänhoitajille ja Konkursiasiamiehen toimistolle. Keskeinen kriteeri sille, tekeekö pesänhoitaja ilmoituksen rikosepäilystä, on se, edellyttävätkö velkojien etu asian selvittämistä esitutkinnassa. Vähäpätöisiin epäselvyyksiin ja mahdollisiin velallisen väärinkäytöksiin ei ole tarkoituksenmukaista velkojienkaan edun kannalta reagoida.

Ilmoituksen tekeminen ei olisi tarkoituksenmukaista silloin, kun rikoksella on yksittäinen asianomistaja. Esimerkiksi verorikoksista ilmoituksen tekeminen ei olisi pesänhoitajan tehtävä. Tyypillinen ilmoitettava rikosepäily voisi koskea rikoslain 39 luvussa tarkoitettua velallisen epärehellisyyttä, velallisen petosta ja velkojansuosintaa. Myös esimerkiksi mahdollisesta rahanpesusta tai liiketoimintakiellon rikkomisesta ilmoitus olisi yleensä tarkoituksenmukaista tehdä, koska tällaiset rikokset saattavat muutoin jäädä pimentoon. Tapauksesta riippuen pesänhoitaja voisi lisäksi tehdä ilmoituksen erilaisista rekisterimerkintärikoksista. Konkursiasiaian neuvottelukunta voisi antaa suosituksia siitä, minkälaisista ehdotetussa pykälässä tarkoitetuista rikoksista ilmoitus on tarkoituksenmukaista tehdä.

Pesänhoitaja voisi tehdä ilmoituksen myös, jos hän epäilee, että velallinen on salannut tietoja tai antanut virheellisiä tietoja pesänhoitajan pyytämässä ulosottoselvityksessä. Koska ulosottoselvityksessä annettuja tietoja ei saisi lain mukaan käyttää rikosasiassa,

velallisella on totuudessa pysymisen velvollisuus ulosottoselvityksessä. Muutoin hän saattaa syyllistyä velallisen petokseen. Jos tällainen epäily herää, ulosottomiehen asia ei ole tehdä ilmoitusta poliisille, mutta ulosottomiehen tulee ilmoittaa havainnoistaan pesänhoitajalle, jonka tulee harkita ilmoituksen tekemistä.

Jos epäillyn rikoksen kohteena oleva varallisuuden määrä on niin vähäinen, ettei sen palauttamisella pesään ole sanottavaa merkitystä velkojien maksunsaannin kannalta, tai jos asia olisi muutoin vähämerkityksellinen, ilmoitusta ei tehtäisi. Tarkoitus ei ole rasittaa esitutkintaviranomaisia vähäpätöisiä asioita koskevilla ilmoituksilla. Palautettavan summan merkitystä arvioitaessa olennaista olisi palautettava kokonaismäärä, ei sen vaikutus yksittäisten velkojien jako-osuuden suuruuteen.

Ilmoitus voitaisiin tehdä myös, kun sillä on pesänselvityksen kannalta merkitystä. Kirjanpitorikoksista pesänhoitaja voisi tehdä ilmoituksen joka tapauksessa, mutta myös mahdollisesta muun tyyppisestä rikoksesta, kuten rekisterimerkintärikoksesta, jonka selvittäminen edesauttaa pesän selvittämistä.

Pesänhoitajalle konkurssiasiamiehen päätöksellä valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja korvauksesta silloin, kun konkurssi raukeaa, säädettäisiin lain 10 luvun 5 §:n 1 momentissa. Tarkoitus on, että pesänhoitaja siinä tapauksessa neuvottelisi ennen tutkintapyyntönsä tekemistä konkurssiasiamiehen kanssa. Jos pesänhoitaja katsoo, ettei tutkintapyyntöä tarvita, konkurssiasiamies voisi toimia asiassa itse ja tehdä tutkintapyyntönsä.

1.2 Ulosottokaari

3 luku. Yleiset menettelysäännökset

73 §. *Kielto luovuttaa eräitä tietoja.* Pykälä koskee ulosottomiehen oikeutta luovuttaa tietoja silloin, kun tietojen luovuttaja nauttii muun lain mukaista suojaa tai jos kyse on ulosottoasiaan nähden sivullisen antamista tiedoista, jotka koskevat hänen omia väärinkäytöksiään. Pykälän *1 momentin* 3 kohdassa ulosottomiestä kielletään luovuttamasta velalliselta olennaisin osin saatua tietoa silloin, kun velalliselta on tiedusteltu ulosottoselvityksessä tai muutoin varallisuustietoja. Kielto on voimassa, jos velallisen vastauksesta käy ilmi, että velallinen on saattanut syyllistyä muuhun kuin ulosottomenettelyssä tehtyyn rikokseen, ja tiedon luovuttaminen saattaa hänet siinä menettelyssä syytteen vaaraan. Tässä toteutetaan samanaikaisesti ulosoton tietojensaanti ja velallisen itsekriminointisuoja.

Tämän esityksen mukaan ulosottoselvitys voitaisiin tehdä myös konkurssipesän pesähoitajan pyynnöstä. Tarkoitus on turvata pesänselvityksessä ja omaisuuden pesään takaisin saamisessa tarpeellinen tietojensaanti vaarantamatta itsekriminointisuoja. Tästä syystä ulosottoselvitysmenettelyä voitaisiin ”lainata” hyödyntämään myös konkurssimenettelyä.

Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi yksinkertaisemmaksi siten, että siinä viitattaisiin kaikkeen lain 3 luvun 52 §:ssä tarkoitettuun tietoon, jonka velallinen on antanut. Näin ei tarvitsisi erotella, mikä tieto on sen tyyppistä, että se on suojan piirissä ja mikä ei.

Ulosotto selvityksestä saadut tiedot on tarkoitettu pesän selvittämiseen, mahdollisen takaisinsaantikanteen ajamiseen sekä muuhun toimeen omaisuuden saamiseksi pesään. Tietojen käyttö itsekriminointisuojaan vastaisesti olisi kielletty. Kysymystä on selvitetty 1. lakiehdotuksen kohdalla (konkurssilain uusi 4 luvun 6 a §).

1.3 Laki takaisinsaannista konkurssipesään

24 §. *Kanteen vireillepano.* Voimassa olevan lain mukaan takaisinsaantikanne on pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa paikalletulopäivästä (valvontapäivästä). Yleisperusteluissa todetulla tavalla tämä kanneajan alkamisajankohdan määrittely ei ole onnistunut. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi niin, että takaisinsaantikanne tulisi panna vireille vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta. Konkurssi alkaa konkurssilain 1 luvun 4 §:n mukaan silloin, kun velallinen asetetaan tuomioistuimen päätöksellä konkurssiin.

Momentissa säilyisi edelleen säännös siitä, että kanne voidaan panna vireille vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on vahvistettu.

Konkurssilain muuttamisesta ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain muuttamisesta annettuja lakeja ei sovellettaisi silloin, kun konkurssi on alkanut ennen sanottujen lakien voimaantuloa.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotuksella pyritään turvaamaan konkurssimenettelyssä tarpeellinen tiedonsaanti, jotta konkurssi voi toteuttaa tarkoituksensa velallisen taloudellisen tilanteen selvityksenä ja sellaisen suorituksen saamisena konkurssipesästä velkojille kuin omaisuutta ja varoja on jäljellä tai takaisin saatavissa. Tähän tavoitteeseen pyritään vaarantamatta velallisen itsekriminointisuoja, joka ilmentyy muun muassa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta ja Suomen perustuslain 21 §:stä.

Lakiin ei otettaisi itsekriminointisuoja itseään koskevia määrittelyjä tai säännöksiä. Niitä voidaan pitää tarpeettomina ja siinä mielessä ongelmallisinkin, että itsekriminointisuoja sisältö määrittyy tapauskohtaisesti tiettyjen yleisten periaatteiden pohjalta. Niiden ”sitominen” kansallisen lain säännöksiin saattaisi johtaa ristiriitaan jatkuvasti kehittyvän ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden oikeuskäytännön kanssa.

Velallisella olisi esityksen mukaan normaali konkurssilaissa säädetty tietojenantovelvollisuus ja myötävaikutusvelvollisuus itsekriminointisuojoitilanteen estämättä. Tämän vastapainoksi ja sen estämiseksi, ettei jouduta ristiriitaan velallisen vaitiolo-oikeuden kanssa, ehdotetaan, että pesänhoitaja voisi turvautua ulosottoselvitykseen, jos se on välttämätöntä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään. Ulosottoselvitys olisi käytettävissä sen varmistamiseksi, että velallinen antaa tiedot rikoslaissa säädetyn rangaistusuhan alaisena, jos tällainen menettely olisi välttämätön edellä mainittujen tarkoitusten toteuttamiseksi.

Ulosottokaareissa säädetty kielto tietojen eteenpäin luovuttamisesta rikosasiaa varten on ehdoton, eikä liity siihen, onko velallinen tai onko hän ollut itsekriminointisuojoitilanteessa. Tietojen luovuttamiseen ei siis liity harkintaa. Pesänhoitajaa ja mahdollista velkojaa, jolle tietoja on luovutettu, koskisi sama ehdoton kielto luovuttaa tietoja rikosasiaa varten kuin ulosottomiestä. Lisäksi säädettäisiin nimenomainen salassapitovelvollisuus niille pesän velkojille, jotka ovat saaneet tietoja ulosottoselvityksestä. Tällaisten tietojen ilmaiseminen saattaisi johtaa rikosoikeudelliseen seuraamukseen.

Mahdollisuus vaatia tietoja velalliselta rikosoikeudellisen vastuun alaisena itsekriminointisuojojan estämättä on velkojien maksunsaantioikeuden ja elinkeinoelämän terveiden toimintatapojen kannalta merkittävää. Jos on löydettävissä keino suojata konkurssivelallista itsekriminoinnilta, ei voida pitää hyväksyttävänä, että velallinen vetoamalla käynnissä olevaan esitutkintaan, rikosoikeudenkäyntiin tai mahdollisiin aikaisempiin rikoksiinsa voisi välttyä antamasta tietoa, joka on välttämätöntä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi konkurssipesään. Keinona huolehtia itsekriminointisuojojasta ulosottokaaren mukainen ulosottoselvitysmenettely on tarkkarajainen ja yksityiskohtaisesti menettelyltään ja kestoltaan laissa säännelty. Kielto saattaa velallinen syytteeseen ulosottoselvityksen tietojen perusteella (selvityksessä tehtyä velallisen peitosta lukuun ottamatta) ja yleinen ulosottoselvityksessä annettujen tietojen hyödyntämiskielto rikosasiassa suojaavat velallista tehokkaasti.

Lisäksi kuten edellä todettiin, olisi suositeltavaa, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:ssä tarkoitettua salassapitomääräystä käytettäisiin sellaisten tietojen suojaamiseen, jotka on annettu riita-asian oikeudenkäynnissä ja jotka ovat peräisin ulosottoselvityksestä. Jos kuitenkin kävisi niin, että riita-asiaa koskevan oikeudenkäynnin tiedot tulisivat joltakin osin ilmi, kukaan ei saisi hyödyntää niitä rikosasiassa. Näin ollen suoja itsekriminointia vastaan olisi kattava.

Edellä sanotun perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki **konkurssilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan konkurssilain (120/2004) 7 luvun 10 §,

muutetaan 9 luvun 2 §:n 3 momentti, 10 luvun ja sen 1 §:n otsikko, 10 luvun 5 §:n 1 momentti ja 11 luvun 2 §:n 1 momentti, sekä

lisätään 4 lukuun uusi 6 a § ja 14 luvun 5 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

4 luku **Velallisen asema konkurssissa**

6 a §

Ulosottoselvityksen tekeminen

Jos pesähoitaja katsoo sen pesänselvityksen toimittamiseksi tai omaisuuden pesään saamiseksi välttämättömäksi, hän voi pyytää ulosottomiestä toimittamaan ulosottokaassa tarkoitetun ulosottoselvityksen. Pesähoitajan tulee nimetä ne tämän lain mukaan velallisen asemassa olevat henkilöt, joihin ulosottoselvitys kohdistetaan, sekä tarvittaessa ilmoittaa, missä laajuudessa selvitys tehdään.

Ulosottomies luovuttaa ulosottoselvitystä koskevan asiakirjan pesähoitajalle. Pesähoitaja saa käyttää ulosottoselvitystä pesän selvittämiseen ja omaisuuden saamiseksi pesään. Jos se on välttämätöntä pesän selvittämiseksi tai omaisuuden saamiseksi pesään, pesähoitaja saa antaa ulosottoselvityksen tietoja myös velkojille. Pesähoitaja ja velkoja eivät saa käyttää ulosottoselvityksen tietoja velallisen syytteen saattamiseksi, eikä ulosottoselvityksen tietoja saa käyttää todisteena rikosasiassa. Velkoja on velvollinen pitämään ulosottoselvityksestä saadut tiedot salassa. Pesähoitajan tulee muistuttaa velkojaa siitä, että tämä ei saa ilmaista ulosottoselvityksen tietoja.

Ulosottoselvityksen toimittamisesta peritään konkurssipesältä kulloinkin voimassa oleva korkein tilitysmaksu.

9 luku **Konkurssipesän selvitys ja velallisen kirjanpito**

2 §

Velallisselvitys

Pesähoitajan on toimitettava velallisselvitys velalliselle ja suurimmille velkojille sekä pyynnöstä muillekin velkojille, esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle.

10 luku
Konkurssin raukeaminen

1 §

Konkurssin raukeamisen edellytykset

5 §

Valtion varoista pesänhoitajalle maksettava korvaus

Pesänhoitajalle maksetaan palkkiona ja kustannusten korvauksena pesäluettelon ja velallisselvityksen laatimisesta valtion varoista enintään 500 euroa ja vain siltä osin kuin konkurssipesän varat eivät riitä palkkioon ja korvaukseen. Pesänhoitajalle voidaan lisäksi maksaa valtion varoista konkursiasiamiehen päätöksellä palkkiota ja korvausta selvitystyöstä ja tutkintapyyntöstä, joka perustuu 14 luvun 5 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikosepäilyyn.

11 luku
Julkisselvitys

2 §

Julkisselvitykseen siirtymisen vaikutukset

Kun päätös julkisselvitykseen siirtymisestä on tehty, pesänhoitajan määräys ja velkojen päätösvalta konkurssissa lakkaavat. Julkisselvityksessä olevan konkurssipesän hallintoa hoitaa ja päätösvaltaa käyttää konkursiasiamiehen määräämä, pesänhoitajan kelpoisuuden täyttävä henkilö (*julkisselvittäjä*), jonka haltuun konkurssipesään kuuluva omaisuus on luovutettava.

14 luku
Konkurssipesän hallinto

5 §

Pesänhoitajan tehtävät

Jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun sellaiseen elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen, jolla saattaa olla velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta vähäistä suurempi merkitys, pesänhoitaja voi tehdä rikosepäilystä ilmoituksen poliisille.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssi on alkanut lain voimaan tu-
lon jälkeen.

2.

Laki
ulosottokaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottokaaren (705/2007) 3 luvun 73 §:n 1 momentti seuraavasti:

73 §

Kielto luovuttaa eräitä tietoja

Ulosottomies ei saa luovuttaa tietoa, joka on olennaisin osin saatua:

1) henkilöltä, joka on siinä menettelyssä todistajana velvollinen tai oikeutettu kieltäytymään todistamasta siitä seikasta, jollei kieltäytymään oikeutettu anna luovuttamiseen suostumustaan;

2) velalliselta kysyttäessä 52 §:ssä tarkoitettusta seikasta, jos vastauksesta käy ilmi, että velallinen on saattanut syyllistyä muuhun kuin ulosottomenettelyssä tehtyyn rikokseen, ja tiedon luovuttaminen saattaa hänet siinä menettelyssä syytteen vaaraan; tai

3) sivulliselta, jos tieto koskee sivullisen väärinkäytöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki
takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 24 §:n 1 momentti seuraavasti:

24 §
Kanteen vireillepano

Takaisinsaantikanne on pantava vireille vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta. Kanne voidaan kuitenkin panna vireille vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssi on alkanut lain voimaan
tulon jälkeen.

1.

**Lag
om ändring av konkurslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i konkurslagen (120/2004) 7 kap. 10 §,
ändras 9 kap. 2 § 3 mom., rubriken för 10 kap. och för dess 1 § samt 10 kap. 5 § 1
mom. och 11 kap. 2 § 1 mom., samt
fogas till 4 kap. en ny 6 a § och till 14 kap. 5 § ett nytt 4 mom. som följer:

**4 kap.
Gäldenärens ställning i konkursen**

6 a §
Utsökningsutredning

Om boförvaltaren anser det nödvändigt för att boutredning ska kunna göras eller egendom ska kunna återvinnas till boet, kan boförvaltaren begära att utmätningsmannen gör en sådan utsökningsutredning som avses i utsökningsbalken. Boförvaltaren ska namnge de personer som är i gäldenärsställning enligt denna lag och som utsökningsutredningen riktar sig till samt vid behov meddela i vilken omfattning utredningen görs.

Utmätningsmannen ska överlämna den handling som gäller utsökningsutredningen till boförvaltaren. Boförvaltaren får använda utsökningsutredningen för utredning av boet och för återvinning av egendom till boet. Om det är nödvändigt för utredning av boet eller för återvinning av egendom till boet, får boförvaltaren lämna ut uppgifter som ingår i utsökningsutredningen också till borgenärerna. Boförvaltaren och en borgenären får inte utnyttja uppgifter som ingår i utsökningsutredningen i avsikt att åtal väcks mot gäldenären, inte heller får uppgifterna utnyttjas som bevis i brottmål. Borgenären är skyldig att hemlighålla de uppgifter som gäller utsökningsutredningen. Boförvaltaren ska påminna borgenären om att denne inte får röja uppgifter som ingår i utsökningsutredningen.

För utsökningsutredningen tas det av konkursboet ut den högsta redovisningsavgift som gäller vid tidpunkten i fråga.

9 kap.
Utredning av konkursboet samt gäldenärens bokföring

2 §
Gäldenärsutredning

Boförvaltaren ska sända gäldenärsutredningen till gäldenären och till de största borgenärerna samt på begäran till övriga borgenärer, förundersökningsmyndigheten och åklagaren.

10 kap.
När en konkurs förfaller

1 §
Förutsättningarna för att en konkurs förfaller

5 §
Ersättning som betalas till boförvaltaren av statens medel

Av statens medel betalas till boförvaltaren i arvode och ersättning för kostnaderna för uppgörandet av boförteckningen och gäldenärsutredningen ett belopp om högst 500 euro och endast till den del konkursboets medel inte räcker till för att betala arvodet och ersättningen. Genom beslut av konkursombudsmannen kan det dessutom till boförvaltaren av statens medel betalas arvode och ersättning för utredningsarbete och en begäran om utredning som grundar sig på en brottsmisstanke enligt 14 kap. 5 § 4 mom.

11 kap.
Offentlig utredning

2 §
Verkningarna av övergång till offentlig utredning

När domstolen har bestämt att konkursen ska fortsätta som offentlig utredning, upphör boförvaltarens förordnande och borgenärernas beslutanderätt i konkursen. Förvaltningen av ett konkursbo som är föremål för offentlig utredning sköts och beslutanderätten i boet utövas av en person som har förordnats av konkursombudsmannen, är behörig som boförvaltare (*offentlig utredare*) och i vars besittning konkursboets egendom ska överlämnas.

14 kap.
Konkursboets förvaltning

5 §
Boförvaltarens uppgifter

Om det finns skäl att misstänka att gäldenären kan ha gjort sig skyldig till brott mot borgenärer, bokföringsbrott eller något annat sådant brott inom näringsverksamhet som kan ha mer än obetydlig betydelse med tanke på borgenärernas möjlighet att få betalning eller för boutredningen, kan boförvaltaren anmäla brottsmisstanken till polisen.

Denna lag träder i kraft den 20 .
Denna lag tillämpas om konkursen har börjat efter lagens ikraftträdande.

2.

**Lag
om ändring av utsökningsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i utsökningsbalken (705/2007) 3 kap. 73 § 1 mom. som följer:

73 §

Förbud mot utlämnande av vissa uppgifter

Utmätningssmannen får inte lämna ut uppgifter som till sina väsentliga delar har inhämtats hos

1) en person som i förfarandet i fråga är skyldig eller berättigad att vägra vittna om saken i fråga, om inte den som har rätt att vägra vittna samtycker till att uppgiften lämnas ut,

2) gäldenären på förfrågan om sådana omständigheter som avses i 52 §, om det av svaret framgår att gäldenären kan ha gjort sig skyldig till något annat brott än ett brott i samband med utsökningsförfarandet och utlämnandet av uppgiften medför risk för åtal i förfarandet, eller hos

3) en utomstående, om uppgiften gäller den utomståendes missbruk.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag
om ändring av lagen om återvinning till konkursbo

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om återvinning till konkursbo (758/1991) 24 § 1 mom. som följer:

24 §
Väckande av talan

Talan om återvinning ska väckas inom ett år från det konkur-
sen började. Talan får likväl väckas även inom tre månader från det grun-
den för återvinningen blev eller borde ha blivit känd för konkursboet.

Denna lag träder i kraft den 20 .
Denna lag tillämpas om konkursen har börjat efter lagensik-
raftträdande.

LIITE

Konkurssityöryhmän mietinnön taustamuistio

I KONKURSSIVELALLISEN ITSEKRIMINOINTISUOJA

1 Yleistä itsekriminointisuojusta

Rikoksesta epäilty ei ole velvollinen myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen g kohdan mukaan rikossyytettä tutkittaessa ketään ei saa pakottaa todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS) ei ole nimenomaista säännöstä tästä niin sanotusta itsekriminointisuojusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännön mukaan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan kuitenkin kuuluu myös itsekriminointisuoja koskeva periaate. Periaate sisältyy myös Suomen perustuslain oikeusturvaa koskevaan 21 §:ään, josta itsekriminointisuoja osalta ei kuitenkaan ole itsenäistä oikeuskäytäntöä.

Itsekriminointisuoja tarkoittaa rikoksesta epäillyn oikeutta esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä vaieta ja olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Periaate merkitsee, ettei rikoksesta epäiltyä tai syytteessä olevaa saa pakottaa tai painostaa aktiivisesti myötävaikuttamaan omalla toiminnallaan syyllisyytensä selvittämiseen ja että syyttäjän tulee pyrkiä näyttämään syyte toteen turvautumatta todisteisiin, jotka on saatu pakolla tai painostuksella syytetyn tahdosta välittämättä.

Itsekriminoinnin kieltoa ei voida rajoittaa vain rikollisen teon tunnustamiseen tai suoraan syyllisyyttä osoittaviin lausumiin, vaan kielto ulottuu myös sellaisten pakon alaisena hankittujen lausuntojen käyttöön, joilla pyritään osoittamaan rikoksesta epäillyn lausumien ristiriitaisuutta tai epäiltävyyttä taikka joilla pyritään horjuttamaan hänen uskottavuuttaan. Periaatteen mukaista kuitenkin on epäillyn velvoittaminen viranomaisien laillisten toimenpiteiden passiiviseen sietämiseen, eikä periaate estä syyttäjää käyttämästä rikosjutussa sellaista aineistoa, joka on saatu syytetyltä pakkokeinoin, mutta jonka olemassaolo ei riipu hänen tahdostaan.

Itsekriminointisuoja ei koske epäillyn vapaaehtoisesti antamia lausumia, vaikka nämä olisivatkin hänelle vahingollisia. Periaate ei myöskään ole ehdoton. Esimerkiksi syytetyn vaitiolo voidaan ottaa huomioon harkittaessa syyttäjän esittämän todistelun vakuuttavuutta, jos tilanne selvästi on antanut aiheen vaatia syytetyn selitystä (Murray v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 8.2.1996). Vapaaehtoisuuden arvioinnissa on toisaalta merkitystä sillä, kuinka tietoisesti ja millaisissa olosuhteissa rikoksesta epäilty on luopunut vaitiolo-oikeudestaan (Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta, tuomio 5.11.2002).

EIT on omaksunut EIS 6 artiklan rikossyyte­käsitteestä kansallisiin luokituksiin nähden itsenäisen ja laajan tulkinnan. Yleisesti ottaen käsitteellä tarkoitetaan toimivaltaisen viranomaisen yksilölle antamaa virallista ilmoitusta siitä, että hänen väitetään tehneen rikoksen. Käsitteellä tarkoitetaan myös tilannetta, jossa yksilön asemaan vaikuttaa olen­naisesti jokin muu toimenpide, jonka voidaan katsoa sisältävän väitteen siitä, että hän on syylistynyt rikokseen. Arviointikriteerinä on paitsi teon oikeudellinen luonnehdinta kansallisessa lainsäädännössä, myös teon ja seuraamuksen tosiasiallinen luonne. Jos seuraamus määrätään yleisten, kaikkia koskevien säännösten nojalla ja jos sillä on en­nalta ehkäisevä ja rangaistuksellinen tarkoitus, seuraamuksen määräämistä myös hallin­nollisessa menettelyssä saatetaan pitää EIS 6 artiklan tarkoittamana rikosasi­ana.

EIT on tuomiossa *Weh v. Itävalta* (8.4.2004) todennut, että oikeutta itse­kriminoi­ntisuojaan voidaan loukata kahdenlaisessa tilanteessa. Ensinnäkin on tapauksia, joissa pakkoa käytetään tietojen saamiseksi rikoksesta, josta henkilö on syytettynä EIS 6 artik­lan tarkoittamassa itsenäisessä merkityksessä. Itse­kriminoi­ntisuojan soveltuminen ei edellytä, että pakolla saatuja tietoja myös tosiasiallisesti käytettäisiin rikosasiassa. Toi­seksi on tapauksia, joissa pakolla saatua selvitystä käytetään myöhemmin rikossyytteen yhteydessä. Itse­kriminoi­ntisuojan loukkaus ei tällöin edellytä, että tietojen antamiseen velvollinen henkilö oli vielä tietoja vaadittaessa rikoksesta epäillyn asemassa.

Tietojen vaatiminen rikosprosessin ulkopuolella ei välttämättä loukkaa henkilön oikeut­ta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. EIT on katsonut, ettei velvollisuus antaa hallintoviranomaiselle tämän vaatimia tietoja sinänsä riko yksilön EIS 6 artiklan mukaista oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, vaan ratkaise­vaa on viranomaisten pakkovaltuuksien perusteella saatujen tietojen käyttö myöhem­mässä rikosprosessissa (*Fayed v. Yhdistynyt kuningaskunta*, tuomio 21.9.1990, *Saunder­ v. Yhdistynyt kuningaskunta*, tuomio 17.12.1996 sekä *I.J.L., G.M.R. ja A.K.P. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, tuomio 19.9.2000). Ratkaisujen perustelujen mukaan jos lainkäyttömenettelyn takeita olisi sovellettava valmistavaan tutkintaan (*preparatory in­vestigations*), vaikeutettaisiin kohtuuttomasti yleisen edun nimissä tapahtuvaa moni­mutkaisten taloudellisten ja kaupallisten toimintojen tehokasta sääntelyä.

Tutkimatta jättämistä koskevassa päätöksessä *Allen v. Yhdistynyt kuningaskunta* (10.9.2002) EIT katsoi, että oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyyden selvit­ämiseen ei itsessään kiellä pakkovaltuuksien käyttöä pyydetessä henkilöltä tietoja hänen taloudellisista asioistaan tai yhtiöidensä asioista. Valittaja oli tuomittu siitä, että hän oli antanut verottajalle väärän ilmoituksen varoistaan. EIT totesi, ettei valittajaa ollut syytetty siitä, että hän olisi jättänyt antamatta tietoja, jotka saattoivat selvittää hän­nen syyllisyyttään vireillä olevassa rikosasiassa. Selvitystä valittajan varoista ei ollut myöskään käytetty häntä vastaan siinä mielessä, että sillä olisi saatu näyttöä hänen ai­emmin tekemästään rikoksesta. Kysymys ei ollut siitä, että hänet olisi pakotettu selvit­ämään syyllisyyttään aiemmin tekemäänsä rikokseen vaan kysymys oli rikoksesta it­sestään.

2 Konkurssivelallisen myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuus

Konkurssilain 4 luvun 5 §:ssä säädetään velallisen myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuudesta. Velallisen on myötävaikutettava siihen, että pesänhoitaja voi suorittaa hänelle kuuluvat tehtävät ja konkurssimenettely voidaan saattaa asianmukaisesti päätökseen. Velallisen tulee erityisesti huolehtia siitä, että pesänhoitaja saa pesään kuuluvan omaisuuden ja velallisen käyttämät toimitilat hallintaansa sekä pääsyn velallisen tietojärjestelmiin. Velallisen tulee antaa pesänhoitajalle pesäluettelon laatimista varten tarpeelliset tiedot konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta ja konkurssisaatavista sekä muut tämän tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot.

Lain perusteluissa (HE 26/2003, s. 62-63) todetaan, että ilmoitusvelvollisuus on laaja ja se koskee pesäluetteloon merkittävien tietojen lisäksi kaikkia sellaisia tietoja, joita pesänhoitaja tai velkojat pyytävät ja velallinen voi antaa. Jos velallisen omaisuutta on muualla kuin velallisen toimitiloissa, esimerkiksi velallisen kotona tai ulkomailla, velallisen on ilmoitettava omaisuuden sijaintipaikka ja annettava muut tarpeelliset tiedot pesänhoitajalle omaisuuden haltuunottoa varten. Tietojenantovelvollisuutta ei ole rajattu vain pesänhoitajan pyytämiin tietoihin. Velallisen on oma-aloitteisesti ilmoitettava sellaiset seikat, jotka velallisen tietien voivat olla pesänhoitajan tehtävien suorittamiseksi tarpeen.

Konkurssilain 4 luvun 6 §:n mukaan velallisen on vahvistettava allekirjoituksellaan pesäluettelo oikeaksi. Pesänhoitajan vaatimuksesta tuomioistuin voi määrätä, että velallisen on pesäluettelon allekirjoittamisen sijasta vahvistettava pesäluettelo oikeaksi tuomioistuimessa. Velallinen voidaan vastaavasti velvoittaa antamaan tietoja pesäluetteloa varten. Väärän tai harhaanjohtavan pesäluettelon vahvistaminen taikka väorien tietojen antaminen voi olla rangaistavaa rikoslain 39 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitettuna velallisen petoksena (HE 26/2003, s. 64).

Konkurssilain 4 luvun 11 §:ssä säädetään pakkokeinoista velallista kohtaan. Jos velallinen laiminlyö 5 §:ssä säädetyn myötävaikutus- tai tietojenantovelvollisuutensa niin, että pesänhoitaja ei kykene hoitamaan tehtäväänsä asianmukaisesti, tai jos velallinen kieltäytyy vahvistamasta pesäluetteloa oikeaksi taikka antamasta 6 §:n nojalla tietoja pesäluetteloa varten, tuomioistuimen on pesänhoitajan vaatimuksesta määrättävä velallinen sakon uhalla täyttämään velvollisuutensa. Jollei velallinen viivytyksettä täytä velvollisuuttaan, hänet on tuomittava uhkasakkoon. Jos velallinen jatkaa niskoitteluaan tuomitusta uhkasakosta huolimatta, tuomioistuin voi pesänhoitajan vaatimuksesta määrätä velallisen vankeuteen (ns. painostusvankeus), kunnes hän täyttää velvollisuutensa.

3 Itsekriminointisuoja maksukyvyttömyysmenettelyissä koskevaa oikeuskäytäntöä

Korkeimman oikeuden ratkaisun 2009:80 mukaan itsekriminointisuoja koskeva periaate liittyy nimenomaan rikoksesta epäillyn oikeussuojaan eikä lähtökohtaisesti tule sovellettavaksi konkurssi- tai muussa pakkotäytäntöönpanomenettelyssä. Periaate voi kuitenkin tulla sovellettavaksi, jos asianomaista henkilöä vastaan on samanaikaisesti vireillä rikossyyte EIS 6 artiklan tarkoittamassa itsenäisessä merkityksessä. Tapauksessa rikok-

sesta syytteessä ollut velallinen oli salannut varojaan konkurssimenettelyssä. Myöhempi syyte velallisen petoksesta hylättiin, koska velallinen olisi varat ilmoittaessaan voinut edesauttaa aiempaa syytetä koskevan rikoksensa selvittämistä.

Asiassa *Marttinen v. Suomi* (tuomio 21.4.2009) rikoksesta epäiltyä ulosottovelallista oli vaadittu sakon uhalla ilmoittamaan ulosottoviranomaiselle tietoja, joilla saattoi olla merkitystä vireillä olevassa esitutkinnassa. Oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen katsottiin loukatun, vaikka ulosottovelallinen ei ollut antanut vaadittuja tietoja ja vaikka esitutkinta ei ollut johtanut syytteeseen.

EIT on katsonut itsekriminointisuojaaja loukatun silloin, kun velallinen oli konkurssimenettelyn yhteydessä veloitettu rangaistuksen uhalla esittämään tietoja, joita oli sittemmin rikosoikeudenkäynnissä käytetty keskeisenä näyttönä häntä vastaan (*Kansal v. Yhdistynyt kuningaskunta*, tuomio 27.4.2004). Tapauksessa ei otettu kantaa siihen, oliko konkurssivelallinen tietoja vaadittaessa rikoksesta epäiltynä EIS 6 artiklan tarkoittamalla tavalla; riittävää oli pakkovaltuuksien perusteella saatujen tietojen käyttö myöhemmässä rikosasiassa.

Suomalaiset tapaukset kuuluvat EIT:n käyttämän luokittelun mukaisesti itsekriminointisuojaajan ensimmäiseen tapausryhmään ja *Kansal* tapaus toiseen tapausryhmään.

4 Nykyisestä oikeustilasta

Suomalaisessa konkurssissa velallisen ilmoitusvelvollisuuteen liittyy niin tuntuva pakko, että samanaikaisesti syytteessä oleva velallinen voi saada itsekriminointisuojaajan jo konkurssimenettelyssä. Velallinen voi saada itsekriminointisuojaajan myös myöhemmässä rikosprosessissa, jolloin aiemmin konkurssimenettelyssä pakkovaltuuksien perusteella velalliselta saatujen tietojen käyttö voi estyä.

Ratkaisussa KKO 2009:80 on *Allen* tapaukseen viitaten todettu, että väärin tietojen antaminen tai oikeiden tietojen salaaminen konkurssimenettelyssä voi sellaisenaan olla rangaistavaa itsekriminointisuojaaja koskevan periaatteen estämättä. Työryhmän käsityksen mukaan väärin tietojen antaminen tai oikeiden tietojen salaaminen konkurssimenettelyssä ei ole muuttunut sallituksi.

Oikeiden tietojen antamatta jättäminen voi kuitenkin olla velallisen petoksena rangaistamaton, jos velallinen oikeat tiedot antaessaan edistäisi syyllisyytensä selvittämistä vireillä olevassa rikosasiassa. Epäillyllä ei ole velvollisuutta antaa sellaisia tietoja, joiden hän perustellusti voi arvioida vaarantavan tai heikentävän omia puolustusmahdollisuuksiaan. Arviointi puolustusmahdollisuuksien heikkenemisestä on tehtävä tietojen antajan näkökulmasta. Riittävää on, ettei tietoja vaadittaessa ole voitu sulkea pois mahdollisuutta, että tiedot saattavat olla merkityksellisiä rikosasiassa.

EIT on katsonut, että henkilö voi luopua vaitiolo-oikeudestaan, paitsi jos luopuminen on ristiriidassa tärkeän julkisen edun kanssa. Lisäksi luopumisen tulee olla yksiselitteinen ja siihen tulee liittyä sen merkitystä vastaavia minimi- tai maksimitakeita. Hiljainen luopuminen on mahdollinen vain, jos syytetty on kohtuudella kyennyt ennakoimaan sellaisen käyttäy-

tymisensä seuraukset (Panovits v. Kypros, tuomio 11.12.2008, Salduz v. Turkki, tuomio 27.11.2008, kohta 59 ja siinä viitatu oikeustapaukset). Jos velalliseen kohdistuu rikossyyte ja hänellä on sen johdosta vaitiolo-oikeus, epäselvää on, voiko velallinen *konkurssimenettelyssä* luopua oikeudestaan siten, että hänen antamia tietoa voitaisiin hyödyntää vireillä olevassa rikosasiassa.

Konkurssivelallisella ei liene oikeutta olla antamatta tietoa, jos häntä vastaan ei ole vireillä EIS 6 artiklan mukaista rikossyytettä, vaikka tietojen antaminen merkitsisi hänen aiemman rikoksensa paljastumista. Fayed ja Saunders tapauksen mukaan pelkästään ”valmistavaan tutkintaan” ei ole perusteltua ulottaa lainkäyttömenettelyn takeita. Suomalainen konkurssimenettely tässä mielessä mahdollisesti rinnastuu tapauksissa kyseessä olleisiin hallinnollisiin menettelyihin. Suomalaisessa konkurssimenettelyssä ei myöskään voida määrätä EIS 6 artiklan tarkoittamaa seuraamusta, jonka perusteella itse konkurssimenettelyä tai sen osaa voitaisiin pitää artiklan mukaisena rikosasiassa.

Jos konkurssivelallisella ei – EIS 6 artiklan mukaisen rikossyytteen puuttuessa – ole oikeutta olla antamatta tietoa, velallisella ei liene myöskään vaitiolo-oikeutta, josta hän voisi konkurssimenettelyssä luopua vapaaehtoisesti. Velalliselta tällaisessa tilanteessa saatujen tietojen käyttö myöhemmässä rikosasiassa voi estyä hyödyntämiskiellon kautta, paitsi jos velallinen myöhemmän rikosasian vastaajana ei vastusta aiemmin antamiensa tietojen käyttöä taikka itse vetoaa niihin (Staines v. Yhdistynyt kuningaskunta, päätös 16.5.2000).

Epäselvää lisäksi on, koskeeko hyödyntämiskielto myöhemmässä rikosasiassa vain velallisen konkurssimenettelyssä antamia lausumia vai myös muussa muodossa antamia tietoja. EIT:n käytännössä oikeudenloukkauksessa on ollut kysymys nimenomaan lausumien käytöstä todisteena (Saunders ja Kansal -tapaukset).

Kun itsekriminointisuoja tavoitteena on muun muassa väärin tunnustusten ehkäiseminen, pakottaminen suullisen tai kirjallisen lausuman antamiseen ei liene samassa asemassa kuin pakottaminen jo olemassa olevan asiakirjan tai esimerkiksi sähköisessä muodossa olevan tiedon luovuttamiseen. Aikaisemmin syntynyt asiakirja on tietynsisältöinen riippumatta velvollisuudesta sen luovuttamiseen.

Itsekriminointisuoja koskeva periaate ei estä syyttäjää käyttämästä todisteena asiakirjaa, joka on saatu syytetyltä pakkokeinoin, mutta jonka olemassa olo ei riipu hänen tahdostaan. Työryhmän käsityksen mukaan konkurssivelallisen oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen ei tarkoita, että velallisella olisi oikeus olla luovuttamatta pesähoitajalle pesään kuuluvia asiakirjoja ja tiedostoja. Itsekriminointisuoja koskeva periaate ei siten estäisi hyödyntämästä vireillä olevassa tai myöhemmässä rikosasiassa todisteena pesään kuuluvia asiakirjoja.

Konkurssivelallinen voi siis saada itsekriminointisuoja tietojen antamatta jättämiselle. Sen sijaan kysymys siitä, voiko väärin tietojen antaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä saada itsekriminointisuoja, on epäselvä. Allen tapauksen perustelujen mukaan EIT on pitänyt mahdollisena, että valittaja oli antanut väärän ilmoituksen estääkseen verottajaa havaitsemasta mahdollisesti rikollista ja syytteeseen johtavaa tekoa. EIT:n mukaan oikeutta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyyden selvittämiseen ei kuiten-

kaan voida käsittää niin, että se antaisi yleisen suojan kaikille toimille, joilla pyritään tekemään tyhjäksi veroviranomaisten tutkimuksia. Tapauksessa valittajaan ei kohdistunut rikossyytettä väriiden tietojen antohetkellä. Tapauksesta ei voitane päätellä, voiko väriiden tietojen antaminen konkurssimenettelyssä olla velallisen petoksena rankaisematonta.

5 Itsekriminointisuoja koskeva säännös konkurssilakiin?

Työryhmän selvityksen mukaan itsekriminointisuoja koskevia säännöksiä ei löydy muiden maiden konkurssilainsäädännöstä. Työryhmä ei pidä tavoiteltavana, että konkurssivelallisen myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuutta lievennettäisiin yli sen, mikä seuraa ihmisoikeussopimuksesta ja kotimaisesta oikeuskäytännöstä.

Kansallisella sääntelyllä ei ole perusteltua laajentaa suojalle oikeuskäytännössä asetettuja edellytyksiä, esimerkiksi ulottamalla suoja konkurssimenettelyyn ilman edellytystä samanaikaisesti vireillä olevasta rikossyytteestä. Itsekriminointisuojan toteuttamisen kannalta on riittävää, että velalliselta konkurssimenettelyssä saatujen tietojen käyttö myöhemmässä rikosasiassa estyy hyödyntämiskiellon kautta.

Ei voida pitää perusteltuna, että konkurssilain säännöksellä nimenomaisesti suojattaisiin väriiden tietojen antamista.

Itsekriminointisuojan kannalta keskeistä rikossyyte­käsitettä ei ole tarpeellista määritellä kansallisessa laissa, koska käsite jatkuvasti muovautuu EIT:n tulkintakäytännössä ja kotimaisessa oikeuskäytännössä. Itsekriminoinnin suoja koskevaan periaatteeseen liittyy monta muutakin avointa, kansallisessa ja ylikansallisessa oikeuskäytännössä jatkuvasti esiin tulevaa kysymystä. Itsekriminointisuoja koskevan ihmisoikeusperiaatteen sisällön määrittäminen kansallisessa laissa ei näin ollen ole tarkoituksenmukaista.

Itsekriminointisuoja ajankohtaistunee usein vasta konkurssimenettelyn alkamiseen näiden myöhemmässä rikosoikeudenkäynnissä. On tarkoituksenmukaista, että tätä itsekriminointisuojan toista tapausryhmää mahdollisesti koskevat säännökset eivät ole konkurssilaissa vaan oikeudenkäymiskaareissa.

Oikeusministeriössä selvitetään tarvetta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelusan­nosten uudistamiseksi. Siinä yhteydessä on mahdollisuus tarvittaessa käsitellä myös todisteiden hyödyntämiskielloa koskevia kysymyksiä.

6 Ns. palomuurisäännös

Edellä todetuilla perusteilla työryhmä katsoo, ettei konkurssilaissa tule määritellä konkurssivelallisen itsekriminointisuoja. Keskeinen itsekriminointisuojan sisältö on asianomaisen vaitiolo-oikeus. Konkurssivelallisen vaitiolo-oikeus on kuitenkin velkojien saamisoikeuden kannalta ongelmallinen. Vaitiolo-oikeus voi merkitä sitä, ettei velallisen omaisuus tule konkurssipesän tietoon eikä käytettäväksi konkurssivelkojen maksamiseen.

Velallisen vaitiolo-oikeus olisi sivuutettavissa, jos velallisesta voitaisiin myös konkurssimenettelyssä toimittaa ulosottoselvitys. Vastaavanlainen menettelyjen välinen ”virka-apusääntely” on omaksuttu yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (VJL 53.2 ja 84.2 §).

Ulosottokaareissa on huolehdittu siitä, että ulosottoselvityksessä annetut tiedot eivät johda syytteeseen (”palomuri”). Jos myös konkurssivelalliselle voitaisiin teettää ulosottoselvitys, velallisen tulisi ulosottoselvityksessä rangaistuksen uhalla antaa totuudenmukaiset tiedot, mutta velallisen oikeus olla myötävaikuttamatta aiemman rikoksensa selvittämiseen saisi suojaa.

Velallisen on ulosottokaaren 3 luvun 52 §:n perusteella annettava tiedot varallisuusasemaansa vaikuttavista sopimuksista ja sitoumuksista sekä omaisuudesta, joka on hänen määräysvallassaan tai käytössään valtuutuksen tai muun vastaavan perusteen, järjestelyn tai sopimuksen nojalla (pykälän 6 kohta), tiedot vastikkeellisesti tai vastikkeetta luovuttamastaan omaisuudesta, suorittamistaan maksuista ja tekemistään oikeustoimista, jos tiedot ovat tarpeen sen selvittämiseksi, voidaanko omaisuutta peräyttää ulosottoon takaisinsaantikantein, samoin kuin menettelystä, järjestelystä tai muusta toimenpiteestä, joka on vaikutukseltaan tällaiseen oikeustoimeen rinnastettava (7 kohta). Lisäksi on annettava muut vastaavat tiedot, jotka koskevat hänen taloudellista asemaansa ja toimintaansa (8 kohta).

Ulosottovelallisen velvollisuus antaa ulosottomiehelle tietoja vastaa asiallisesti konkurssivelallisen velvollisuutta antaa pesänhoitajalle tietoja konkurssilain 9 luvun mukaista pesäluetteloa ja velallisselvitystä varten.

Ulosottokaaren 3 luvun 73 § sisältää säännökset, joiden tarkoituksena on suojata velallista siltä, että hänet voitaisiin saattaa syytteeseen hänen ulosottomenettelyssä ilmoittamiensa tietojen johdosta. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan ulosottomies ei saa luovuttaa tietoa, joka on olennaisin osin saatu velalliselta esitettäessä hänelle kysymyksiä lain 3 luvun 52 §:ssä tarkoitettusta seikasta, jos vastauksista ilmenee, että velallinen on saattanut syyllistyä muuhun kuin ulosottomenettelyssä tehtyyn rikokseen, ja tiedon luovuttaminen saattaa hänet siinä menettelyssä syytteen vaaraan. Luvun 91 §:n mukaan tiedot on toisaalta luovutettava ulosoton hakijalle esimerkiksi takaisinsaantikanteen nostamiseksi. Hakija ei saa käyttää saamiaan tietoja velallisen syytteeseen saattamiseksi.

Ulosottokaaren säännökset suojaavat velallista riippumatta siitä, oliko tietoja annettaessa velallisen aiempaa rikosta koskeva rikossyyte vireillä.

Konkurssimenettelyssä oikeus ulosottoselvityksen vaatimiseen tulisi olla pesänhoitajalla. Konkurssivelallisesta tehtävässä ulosottoselvityksessä tietojenantovelvollisten henkilöiden piiri määräytyisi konkurssilain 4 luvun 12 §:n mukaan.

Ulosottomies luovuttaisi ulosotto selvitystä koskevan asiakirjan vain pesänhoitajalle. Ulosotto selvitys on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 23 kohdan perusteella salassa pidettävä asiakirja. Ulosottomies ei saisi antaa tietoja ulosotto selvityksestä ulkopuolisille tai edes konkurssivelkojille.

Pesänhoitaja voisi itse käyttää ulosotto selvityksen tietoja konkurssipesän selvittämiseen ja omaisuuden saamiseksi pesään, muttei jo vireillä olevan rikosasian ajamiseen tai velallisen syytteeseen saattamiseen.

Pesänhoitaja voisi antaa ulosotto selvityksen tietoja konkurssivelkojille, jos se on tarpeen konkurssipesän päätöksentekoa varten niistä pesänhallintoon kuuluvista ja siviilioikeudellisista toimenpiteistä, joihin ulosotto selvitys antaa aihetta. Myöskään velkoja ei saisi käyttää ulosotto selvityksen tietoja velallisen syytteeseen saattamiseen tai todistena rikosasiassa.

Työryhmässä on keskusteltu myös vaihtoehdosta ottaa konkurssilakiin oma ”palomuurisäännös”.

Työryhmän käsityksen mukaan ylipäätään tarve palomuurin käyttöön olisi konkurssimenettelyssä poikkeuksellinen. Velallinen, joka haluaa salata omaisuutensa, ei välttämättä anna tietoja edes rangaistuksen uhalla, varsinkin jos tietojen antaminen merkitsisi velallisen aiemman rikoksen paljastumista. Velallisen tällainen asennoituminen on sitä todennäköisempää, mitä arvokkaammasta omaisuudesta on kysymys.

Konkurssipesän pesänhoitaja kykenee yleensä ilman velallisen myötävaikutustakin selvittämään perusteet, joilla rikoksen esitutkinta on käynnistettävissä. Sen vuoksi yleinen suoja kaikille velallisen antamille tiedoille ei olisi perusteltu. Tällaisessa ratkaisumallissa velallisen saattaminen rikosvastuuseen muutoinkin selvitettävissä olevista teoista vaikeutuisi ilman, että velallisen pesänhoitajalle tekemät ”tunnustukset” käytännössä juurikaan edesauttaisivat omaisuuden saamista pesään.

Konkurssilain omankin palomuurisäännöksen käyttö tulisi sen vuoksi olla pesänhoitajan harkinnassa. Ulosoton säännösten lainaamista konkurssimenettelyyn voidaan kuitenkin pitää konkurssilain omaa sääntelyä tarkoituksenmukaisempana vaihtoehtona.

Pesäluetteloon sisältyvät tai muut konkurssipesän varallisuusasemaa koskevat tiedot eivät ole salassapidettäviä (HE 26/2003, s. 140). Konkurssilain oman palomuurisäännöksen tulisi olla siten tiivis, ettei sen suojassa annettu tieto voisi tulla julkiseksi. Vaikka säännökseen otettaisiin erillinen hyödyntämiskielto, velallisella on korkeampi kynnyksensä antaa tietoja julkiseksi tulevaan asiakirjaan kuin salassa pidettävään asiakirjaan. Konkurssilain omaa palomuurisäännöstä käytettäessä velallisen antamat tiedot tulisi merkitä erilliseen salassa pidettävään asiakirjaan.

Pesänhoitaja-aloitteiseen konkurssilain oman palomuurisäännöksen käyttöön liittyisi huomattavia käytännön ongelmia. Yhteydenpito ja tietojenvaihto pesänhoitajan ja velallisen välillä on monimuotoista. Käytäntö vaihtelee kulloisenkin pesänhoidon tilanteen mukaan. Tietoja voidaan antaa pesänhoitajan ja velallisen henkilökohtaisessa tapaamisessa. Velallisella voi tapaamisessa olla avustaja, ja velallinen voi luovuttaa pesänhoita-

jalle kirjallisen lausuman ja asiakirjoja. Tietoja voidaan antaa myös puhelimitse, tekstiviestillä, sähköpostilla, telefaksilla ja kirjeessä. Talousrikoksista epäillyt velalliset yrittävät toisinaan kokonaan täyttää myötävaikutus- ja tietojenantovelvollisuutensa asiamiehen välityksellä. Käytännössä voisi olla vaikeaa tai mahdotonta jälkikäteen osoittaa, milloin menettelyssä on pesähoitajan vaatimuksesta siirrytty konkurssilain palomuurisäännöksen suojassa tapahtuvaan tietojenantoon ja mitkä tiedot on näin saatu. Ulosottoselvitys sen sijaan on tarkasti säänneltyä ja jälkikäteen todennettavissa olevaa viranomaisen toimintaa, jossa vastaavaa ongelmaa ei ole.

II KONKURSSIIN LIITTYVÄN RIKOSEPÄILYN SAATTAMINEN ESITUTKINTAAN

1 Syyttäjän rooli

Konkurssilain 9 luvun 2 §:n mukaan pesähoitaja kirjaa velallisen kirjanpidon, konkurssin jatkumisen ja liiketoimintakiellon määräämisen kannalta merkitykselliset havaintonsa velallisselvitykseen, joka toimitetaan muun muassa syyttäjälle. Menettelyn tarkoituksena on, että syyttäjä velallisselvityksen perusteella saattaa havaitsemansa rikosepäilyn ja liiketoimintakiellon edellytysten selvittämisen esitutkintaan.

Syyttäjän mahdollisuudet asianmukaisen tutkintapyynnön tekemiseen pelkästään velallisselvityksen perusteella ovat kuitenkin rajalliset, koska syyttäjällä ei yleensä ole käytettävissään muuta konkurssipesän aineistoa. Syyttäjien velallisselvityksen perusteella suorittamat toimenpiteet vaihtelevat suuresti. Osassa syyttäjänvirastoja selvitysten perusteella poliisille tehdään tutkintapyyntö, kun taas toisissa virastoissa velallisselvitys lähetetään poliisille sellaisenaan. Käytännössä kaikille velallisselvityksille ei ehditä tehdä mitään.

Tutkintapyynnön tekemistä varten syyttäjä joutuu usein selvittämään asiaa ja kokoamaan aineistoa. Jos velallisselvitys lähetetään poliisille sellaisenaan, poliisi joutuu harkitsemaan asiaa saman puutteellisen aineiston perusteella kuin syyttäjä. Kummassakin tapauksessa esitutkinnan aloittaminen ja rikosprosessin kokonaiskesto pitkittyvät. Jos velallisselvitys menee poliisille sellaisenaan tai ei mene ollenkaan, on mahdollista tai todennäköistä, että konkurssiin liittyvä rikos ei tule tutkituksi.

2 Pesähoitajan rooli

Konkurssilain 14 luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan pesähoitajan tehtävänä muun muassa on selvittää mahdollisuudet palauttaa omaisuutta pesään. Perustelujen (HE 26/2003, s. 134) mukaan pesähoitajan tehtäviin voidaan katsoa kuuluvan tutkintapyyntöjen tekemisen ainakin, jos pesän selvityksessä käy ilmi, että velallisen voidaan epäillä syyllistyneen velallisen rikokseen. Asia on näin myös käytännössä, lopputilitykseen päättyvässä täysimittaisessa konkurssissa ja julkisselvitykseen siirtyneessä konkurssissa.

Sen sijaan raukeavassa konkurssissa tilanne on toinen. Jos pesänhoitajan havainnot on asianmukaisesti kirjattu velallisselvitykseen, pesänhoitajalle ei ole asetettu velvollisuutta tehdä tutkintapyyntöä, jos pesässä ei ole varoja maksaa toimenpiteestä korvausta. Raukeavassa konkurssissa asian eteenpäin vieminen jää yleensä syyttäjän vastuulle. Pesänhoitajat tekevät tutkintapyyntöjä kuitenkin jonkin verran myös korvauksetta, ja lisäksi velkojista ainakin verottaja tekee tutkintapyyntöjä raukeavien konkurssien yhteydessä.

3 Valtakunnansyyttäjänviraston asettaman työryhmän ehdotus

Valtakunnansyyttäjänviraston (VKSV) 5.3.2007 asettaman työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus, miten ja kenen toimesta konkurssimenettelyn yhteydessä esiin tulevat rikosepäilyt parhaiten saatetaan esitutkintaan. Työryhmä antoi mietintönsä 30.9.2007.

VKSV:n työryhmän mietinnössä esitetään, että jatkossa myös raukeavassa konkurssissa tutkintapyyntöjen tekeminen olisi pesänhoitajan tehtävä. Pesänhoitajalla on hallussaan velallisen aineisto, jonka hän on juuri joutunut velallisselvitystä varten analysoimaan. Epätarkoituksenmukaista on, että syyttäjä tässä vaiheessa perehtyy samaan aineistoon, jonka pesänhoitaja on kertaalleen käynyt läpi. Tehokkaampaa olisi, että pesänhoitaja tarvittaessa laajentaa selvitystyötään ja saattaa sen tutkintapyyntöjen muotoon.

Pesänhoitaja esittäisi tutkintapyyntöissä epäillyn rikoksen teonkuvauksen asianmukaisesti liitteineen, jonka jälkeen esitutkintaviranomainen voisi heti tutkinnan alkuvaiheessa kohdentaa esitutkintaa tarkoituksenmukaisella tavalla sekä ryhtyä toimenpiteisiin konfiskaatiovaatimuksen tai asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen turvaamiseksi.

VKSV:n työryhmän mietinnön mukaan pesänhoitajan tulisi tehdä tutkintapyyntö sekä sellaisista teoista, joissa konkurssipesä käyttää asianomistajan puhevaltaa että niistä teoista, joilla ei ole asianomistajaa (esimerkiksi kirjanpito- ja rekisterimerkintärikkokset). Pesänhoitaja ei tekisi ilmoitusta teoista, joissa on joku toinen asianomistaja (esimerkiksi vero- ja muut petosrikkokset).

Tutkintapyyntöjen tekemisen kriteerejä ja menettelyn yhtenäisyyttä voitaisiin ohjeistaa konkurssiasian neuvottelukunnan suosituksella. Konkurssiasiamies valvoisi pesänhoitajien toiminnan asianmukaisuutta jo nykyisin olemassa olevan toimivaltansa nojalla.

Pesänhoitajat vastaisivat siten osaltaan rikosvastuun toteuttamisesta, minkä vuoksi vähävaraisissa pesissä palkkio tutkintapyyntöjen tekemisestä ja siihen liittyvästä selvitystyöstä tulisi maksaa valtion varoista. VKSV:n työryhmä esitti tutkintapyyntöjen tekemisen osalta korvauksen määräksi enintään 1.000 euroa. Samalla velallisselvityksen ja pesäluettelon laatimisesta konkurssilain 10 luvun 5 §:n perusteella maksettava korvaus korotettaisiin nykyisestä 500 eurosta 1.000 euroon, jolloin se vastaisi paremmin pesänselvityksestä aiheutuvia kuluja. Nykyinen 500 euroa ei työryhmän mukaan riitä kattamaan velallisselvityksen ja pesäluettelon laatimisen edellyttämää työtä ja kuluja edes siltä osin kuin sen voidaan ajatella palvelevan julkista etua. Keskimääräiset kulut huomioiden valtion varoista korvataan nykyisin vain noin kaksi tuntia pesänhoitotyötä, kun

velallisselvityksen ja pesäluettelon laatiminen vaatii helppohoitoisessakin pesässä moninkertaisen ajan.

Konkurssiin asettaminen tapahtuu pääsääntöisesti kansliakäsittelyssä, ja myös pesäluettelon vahvistaminen tuomioistuimessa on harvinaista. Silloin kun konkurssi asiassa järjestetään istuntokäsittely, syyttäjä ei käytännössä ole läsnä. VKSV:n työryhmä esittikin, että velallisselvityksen säännönmukaisesta toimittamisesta syyttäjälle luovuttaisiin, mutta velallisselvitys toimitettaisiin syyttäjälle pyynnöstä. Tämä edellyttäisi konkurssilain 9 luvun 2 §:n muuttamista. Lisäksi konkurssilain 7 luvun 10 §:n säännös syyttäjän läsnäolo-oikeudesta konkurssi asian käsittelyssä kävisi tarpeettomaksi.

Toteutuessaan VKSV:n ehdotus selkeyttäisi syyttäjän, pesänhoitajan ja velkojien välistä työnjakoa. Ehdotus myös säästäisi syyttäjien työaikaa, kun syyttäjää ei kytkettäisi asiaan epätarkoituksenmukaisen varhaisessa vaiheessa. Poliisin talousrikostutkinta tehostuisi, ja tutkinta-ajat lyhenisivät.

VKSV:n työryhmän mukaan ehdotus olisi toteutettavissa nykyisen julkisselvityksiin ja konkurssilain 10 luvun 5 §:n mukaisiin korvauksiin tarkoitetun 700.000 euron määrärahan puitteissa.

4 Konkurssityöryhmän ehdotus

4.1 Kustannuksista

Sittemmin on käynyt ilmi, että VKSV:n työryhmän ehdotusta ei voida toteuttaa nykyisen 700.000 euron määrärahan puitteissa. Mainittu työryhmän mietintö on jätetty syksyllä 2007, minkä jälkeen konkurssien ja julkisselvitysten määrät ovat kasvaneet. Julkisselvitysmenettely on vuonna 2007 ollut sisäänajovaiheessa, eikä kustannustaso ollut tuolloin - eikä se ole vielä - vakiintunut. Määrärahan käyttöä kuvaa seuraava taulukko:

Vuosi	Rauenneet	Julkisselvitykset	KonkL 10:5 korvaukset	Julkisselvityskustannukset	Takaisinperintä	Yhteensä netto
2005	1149	53	146 799	69 295	84	216 010
2006	1008	68	143 095	106 972	11 665	238 402
2007	956	47	156 809	118 946	1 887	273 868
2008	1077	47	164 117	292 817	2 860	454 074
2009	1351	81	208 089	188 292	65 435	330 946

Julkisselvityskulujen nousu vuoteen 2008 asti osittain selittyy julkisselvityskustannusten painottumisella julkisselvityksen loppupuolelle. Yleisin julkisselvitykseen siirtymisen peruste on talousrikoksen selvittäminen. Julkisselvityksen elinkaari noudattelee rikosprosessia, ja kustannukset painottuvat vastaavasti.

Kustannusten lasku vuonna 2009 osittain selittyy sillä, että julkisselvityksissä oleviin konkurssipesiin on saatu pesänselvityksen kuluessa omia varoja, eikä valtion varoja ole tarvinnut käyttää kustannusten maksamiseen. Arviolta noin kolmasosa julkisselvityksistä voidaan lopulta rahoittaa pesän omin varoin, minkä vuoksi julkisselvitysten todelliset kokonaiskustannukset eivät ilmene edellä olevista luvuista. Julkisselvitykseen siirrettyjen konkurssien määrän kasvu syksystä 2008 lähtien ei vielä näy vuoden 2009 julkisselvityskustannuksissa oikeassa mittakaavassa.

Kaiken kaikkiaan julkisselvityskustannukset voivat vuosittain vaihdella suuresti. Tärkeätä on, että tarkoitukseen varataan riittävä määräraha, joka joustaa konkurssien määrän ja talousrikostorjunnan tarpeiden mukaan.

Lähivuosina julkisselvityskustannusten nousu jopa 500.000 euron vuositasolle on mahdollinen. Kun raukeavissa konkurssissa maksettavat korvaukset ovat vuonna 2009 nousseet yli 200.000 euron, nykyisillä konkurssimäärillä VKSV:n työryhmän ehdotus ei ole rahoitettavissa nykyisen määrärahan puitteissa.

Konkurssilain 10 luvun 5 §:n mukaisen korvauksen nostaminen 500 eurosta 1.000 euron tarkoittaisi vuoden 2009 rauenneiden konkurssien määrän tasolla arviolta noin 250.000-300.000 euron lisäkustannusta, sillä valtion varoista maksettavien tapausten piiriin tulisivat VKSV:n ehdotuksen mukaan myös ne konkurssit, joissa on varoja yli 500 mutta alle 1.000 euroa.

VKSV:n työryhmän arvion mukaan tutkintapyyntö tulisi tehtäväksi noin 30 prosentissa raukeavista konkurssista, joista noin puolessa tutkintapyyntö olisi rahoitettavissa pesän omin varoin. Vuoden 2009 lukujen perusteella tutkintapyyntö maksettaisiin valtion varoista noin 200 konkurssin osalta. Kun VKSV:n työryhmän ehdotuksen mukaan korvauksen määrä olisi enintään 1.000 euroa, ehdotuksen kustannus olisi tältä osin enintään 200.000 euroa.

Tutkintapyyntönsä tekemisen tarve voi kuitenkin osoittautua olevan enemmän kuin 30 prosentissa tapauksista. Toteutuva prosenttiosuus on erityisesti riippuvainen siitä, kuinka lievät tai vakavat kirjanpitorikokset ilmoitettaisiin tutkintaan.

VKSV:n työryhmän ehdotuksen toteuttaminen tarkoittaisi nykyisillä konkurssimäärillä kalleimman laskutavan mukaan 450.000 - 500.000 euron lisäkustannusta. Nykyinen 700.000 euron määräraha kuluisi lähes kokonaan konkurssilain 10 luvun 5 §:n mukaisiin korvauksiin pesäluettelon ja velallisselvityksen laatimisesta sekä tutkintapyyntönsä tekemisestä, eikä julkisselvityksille jäisi rahoitusta.

4.2 Ehdotus

VKSV:n työryhmän ehdotus olisi nykyisillä konkurssimäärillä ja nykyisillä määrärahoilla toteutettavissa, jos siitä jätetään pois ensimmäinen osa, toisin sanoen pesäluettelon ja velallisselvityksen laatimisesta maksettavan 500 euron korvauksen korottaminen 1.000 euroon. Jos konkurssien ja julkisselvitysten määrät pysyvät nykytasolla, nykyisen määrärahan riittävyys ehdotuksen jälkimmäisenkään osan – pesähoitajalle tutkintapyyntöön laatimisesta maksettavan korvauksen – kustannusten kattamiseen ei ole selvää. Oletettavaa kuitenkin on, että konkurssien määrät kääntyvät taas lähivuosina laskuun.

Konkurssityöryhmä on VKSV:n työryhmän kanssa yhtä mieltä siitä, että konkurssin eri toimijoiden välisen työnjaon tulee olla tarkoituksenmukainen ja tavoitteena tulee olla talousrikostutkinnan tehostaminen ja tutkinta-aikojen lyhentäminen.

Nykyisessä järjestelmässä *syyttäjä* kontrolloi, että ”syytä epäillä” –kynnyksen ylittävä, vähäistä vakavampi rikosepäily saatetaan esitutkintaan. Syyttäjä osaltaan huolehtii myös epäillyn oikeusturvasta. *Konkurssiasiamies* puolestaan tarkastaa pesäluettelon ja velallisselvityksen sekä arvioi tarpeen erityistarkastuksen toimittamiselle ja julkisselvitykseen siirtymiselle. Konkurssiasiamies tosiasiaissa jo nykyään arvioi tuossa vaiheessa tarpeen konkurssiin liittyvän rikosepäilyn saattamisesta esitutkintaan. Kun velallisselvitys samanaikaisesti toimitetaan syyttäjälle, viranomais tehtävät ovat osittain päällekkäisiä. Syyttäjällä on kuitenkin selkeästi ensisijainen velvollisuus konkurssiin liittyvän rikosepäilyn esitutkintaan saattamisesta. Konkurssiasiamies täyttää velvollisuutensa välillisin keinoin, ensisijaisesti huolehtimalla siitä, että pesähoitajat asianmukaisesti hoitavat tehtävänsä ja kirjaavat rikokseen viittaavat havaintonsa velallisselvitykseen.

VKSV:n työryhmän ehdotuksen jälkimmäisen osan toteuttaminen tarkoittaisi, että velallisselvityksen säännönmukaisesta toimittamisesta syyttäjälle luovuttaisiin ja vastuu konkurssiin liittyvän rikosepäilyn esitutkintaan saattamisesta siirtyisi pesähoitajalle. Viranomaisvalvonta, mukaan lukien epäillyn oikeusturvan valvonta, jäisi kokonaan konkurssiasiamiehelle. Konkurssiasiamies tulisi nykyistä enemmän valvomaan myös sitä, tehdäänkö tutkintapyyntö ylipäätään, ja jos tehdään, kuinka laajana.

VKSV:n työryhmän esittämässä mallissa palkkiosta päättäisi tuomioistuin, joka ei voisi vaikuttaa siihen, tehdäänkö tutkintapyyntö ja kuinka laajana. Tämä edellyttäisi joka tapauksessa *samanaikaista konkurssiasiamiehen valvontaa*. Konkurssityöryhmän käsityksen mukaan onkin perusteltua, että konkurssiasiamies päättäisi myös valtion varoista maksettavasta palkkiosta.

Edellä todetuista syistä konkurssityöryhmä ehdottaa, että harkinta, joka koskee raukeavaan konkurssiin liittyvän rikosepäilyn esitutkintaan saattamista, kuuluisi keskitetysti konkurssiasiamiehen harjoittamaan viranomaisvalvontaan. Tutkintapyyntöä ei tehtäisi automaattisesti, vaan sen tekemisestä erityisesti rajatapauksissa neuvoteltaisiin konkurssiasiamiehen kanssa.

Ehdotuksella luotaisiin eräänlainen ”suppea julkisselvitysmenettely”, jonka piiriin olisi saatettavissa osa nykykriteereillä julkisselvitykseen siirtyvistä konkurseista. Julkisselvitykseen siirretään nykyisin jonkin verran konkurseja, joissa siirtymisen perusteena

on melko yksinkertainen rikosvastuun toteuttaminen. Ehdotuksen toteuttaminen merkitsisi huomionarvoista säästöä julkisselvityskustannuksiin, kun täysimittaiselle julkisselvitykselle olisi olemassa ehdotetunlainen kevyempi menettelyvaihtoehto. Oletettavaa on, että tällaisella kevyemmällä menettelyllä voitaisiin korvata joitakin kymmeniä julkisselvityksiä vuodessa. Konkurssiasiamiehen toimiston kokonaistyömäärää ehdotus kuitenkin jonkin verran lisäisi ohjeistuksen ja valvonnan tarpeen kasvun vuoksi.

Konkurssiasiamiehen päättämän ja valtion varoista tutkintapyynnön laatimisesta maksettavan korvauksen enimmäismäärää ei olisi tarkoituksenmukaista määritellä laissa. Valtaosa tutkintapyynnöistä olisi tehtävissä muutaman tunnin työllä muuntamalla velallisselvitys rikosilmoitukseksi (näin menetellään käytännössä nykyäänkin). Keskimääräinen kustannus perustapauksissa tulisi asettumaan selvästi alle 1.000 euron. Toisaalta vaativammissa tapauksissa, esimerkiksi niissä, jotka nykykriteereillä siirrettäisiin julkisselvitykseen, korvaus voisi olla selvästi korkeampi.

Edellä mainituilla perusteilla työryhmä esittää, että konkurssilain 14 luvun 5 §:ään lisätään uusi 4 momentti. Pesänhoitaja voisi tehdä ilmoituksen poliisille, jos on syytä epäillä, että velallinen on saattanut syyllistyä velkojia vastaan tehtyyn rikokseen, kirjanpitorikokseen tai muuhun elinkeinotoiminnassa tehtyyn rikokseen. Ilmoitusvelvollisuus olisi harkinnanvarainen siten, että ilmoitus voitaisiin tehdä, jos asian selvittämällä voi olla merkitystä velkojien maksunsaannin tai pesän selvittämisen kannalta. Ilmoitusta ei tehtäisi vähäisistä teoista.

Kynnys ilmoituksen tekemiseen ylittyisi, kun on syytä epäillä velallisen syyllistyneen rikokseen. Säännös ei merkitsisi muutosta ilmoituksen tekemiselle nykyään käytännössä asetettavaan kynnykseen. Säännöksen muotoilu vastaisi ulosottomiehen oma-aloitteista ilmoittamista koskevassa ulosottoaaren 3 luvun 72 §:ssä omaksuttua.

Tutkintapyynnön tekemisen kriteerejä voitaisiin tarkemmin ohjeistaa konkurssiasiain neuvottelukunnan suosituksella. Neuvottelukunta voi kuulla suosituksen sisällöstä syyttäjä- ja poliisiviranomaisia. Pesänhoitaja voisi aina yksittäistapauksessa varmistaa ilmoituksen tekemisen tarpeellisuuden konkurssiasiamieheltä. Jos pesänhoitajan mielestä rikosepäilyn selvittämällä ei ole merkitystä velkojien maksunsaannin tai pesän selvittämisen kannalta tai ”syytä epäillä” –kynnys ei ylity, konkurssiasiamies voi tarvittaessa itse tehdä asiassa tutkintapyynnön.

Säännös konkurssiasiamiehen päättämästä, valtion varoista maksettavasta palkkiosta otettaisiin konkurssilain 10 luvun 5 §:n 1 momenttiin. Konkurssilain 7 luvun 10 § kumottaisiin, ja lain 9 luvun 2 §:ää muutettaisiin VKSV:n työryhmän esittämällä tavalla.

III TAKAISINSAANTIKANTEEN MÄÄRÄAIKA

1 Nykytila ja muutostarve

Takaisinsaantikanteen määräajasta säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (TakSL, 758/1991) 24 §:n 1 momentissa, jonka mukaan takaisinsaantikanne on pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa paikalletulopäivästä eli valvontapäivästä. Kanne voidaan kuitenkin panna vireille vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita.

Valvontapäivästä laskettava kuuden kuukauden kanneaika ei tietävästi ole aiheuttanut soveltamisongelmia silloin, kun konkurssissa toimitetaan valvontamenettely.

Muutostarve perustuukin siihen, ettei kanneajan alkuhetkeä eli valvontapäivää välttämättä enää määrätä kaikissa konkurseissa. Myös valvontapäivän ajankohta voi erilaisissa konkurseissa vaihdella siinä määrin, että takaisinsaantikanteen määräajan ennakointi on vaikeaa. Etenkin takaisinsaantikanteiden vastaajien oikeusturva edellyttää kanneajan ennakoitavuutta siitä riippumatta, mihin valvontapäivä yksittäisessä konkurssissa osuu.

Valvontapäivästä laskettava kanneaika on erityisen ongelmallinen julkisselvityksessä, jossa valvonta järjestetään vain harvoin. Ellei valvontaa toimiteta, kuuden kuukauden kanneajalle ei ole julkisselvityksessä lainkaan alkuhetkeä. Jos julkisselvityksessä sitä vastoin toimitetaan valvonta, takaisinsaantikanteen kuuden kuukauden määräaika lasketaan julkisselvittäjän määräämästä valvontapäivästä normaaliin tapaan. Samoin myös julkisselvityksessä noudatetaan kanneperusteen ilmenemisestä alkavaa kolmen kuukauden kanneaikaa.

2 Ehdotus

Työryhmä esittää, että takaisinsaantikanteen määräaika laskettaisiin valvontapäivän sijasta aina konkurssin alkamisesta. Koska kanneaika alkaisi aiemmin kuin nykyään mukaan, määräaika on pidennettävä. Ehdotuksen mukaan takaisinsaantikanne olisi pantava vireille vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta. Tämä vastaisi muissa Pohjoismaissa voimassa olevaa sääntelyä. Konkurssilain 1 luvun 4 §:n mukaan konkurssi alkaa, kun velallinen asetetaan tuomioistuimen päätöksellä konkurssiin. Näin ollen takaisinsaantikanteen määräajan alkaminen kytkeytyisi laissa täsmällisesti määriteltyyn hetkeen.

Nykyinen valvontapäivästä laskettava kuuden kuukauden määräaika on osoittautunut käytännössä riittäväksi. Ehdotuksen mukainen yhden vuoden kanneaika konkurssin alkamisesta johtaisi käytännössä miltei samanpituisen kanneaikaan kuin nykyään.

Takaisinsaantikanne olisi edelleen nostettavissa myös kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita. Mainitut kanneajat alkavat ja kuluvat itsenäisesti, mikä ilmenee voimassa olevan lain

osalta ratkaisusta KKO 1998:38. Muutos ei vaikuttaisi kanneaikojen itsenäiseen laskeamiseen, joten takaisinsaantikanteen määräaika olisi aina vähintään vuosi konkurssin alkamisesta.

IV MUITA MUUTOSTARPEITA

Konkurssilain 10 luvun otsikon ja 10 luvun 1 §:n otsikon paikat tulisi vaihtaa keskenään.

Konkurssilain 11 luvun 2 §:n mukaan julkisselvityksessä olevan konkurssipesän hallintoa hoitaa konkurssiasiamiehen määräämä, pesänhoitajan kelpoisuuden täyttävä henkilö (julkisselvittäjä). Pesänhoitajien keskuudessa ja myös oikeuskirjallisuudessa on esiintynyt jonkin verran epätietoisuutta, mikä taho julkisselvityksessä käyttää sitä päätösvaltaa, joka julkisselvitykseen siirryttäessä on velkojilta lakannut. Selvyyden vuoksi pykälään lisättäisiin säännös, jonka mukaan julkisselvittäjä käyttää julkisselvityksessä konkurssipesän päätösvaltaa.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-060-2 (nid.)
ISBN 978-952-259-061-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi